

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jan Meissner

**Politický vývoj lotyšských prosovětských
komunistů: Alfrēds Rubiks a Tatjana Ždanoka**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Jan Meissner**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

MEISSNER, Jan. *Politický vývoj lotyšských prosovětských komunistů: Alfrēds Rubiks a Tatjana Ždanoka*. Praha, 2012. 52 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Abstrakt

Tato bakalářská práce si dává za cíl analýzu politického vývoje dvou lotyšských politiků, Alfrēdse Rubikse a Tatjany Ždanoky, v současné době poslanců Evropského parlamentu, kteří však v období počínajícího rozkladu Sovětského svazu na přelomu 80. a 90. let 20. století aktivně bojovali proti lotyšské samostatnosti. Tato paradoxní skutečnost je navíc umocněna tím, že zákonem je oběma politikům v Lotyšsku zakázáno účastnit se voleb do parlamentu a místních zastupitelstev.

První kapitola čtenáři představuje okolnosti, důvody a důsledky polarizace společnosti a politiky v Lotyšské sovětské socialistické republice, které se odehrály ve druhé polovině 80. let 20. století, a rozdělily ji na zastánce a odpůrce lotyšské nezávislosti. Porozumění těmto změnám je klíčové pro analýzu politických biografí zkoumaných politiků, jelikož v jejich politickém vývoji hrají významnou roli.

Následující dvě kapitoly jsou již samotnou analýzou politických biografí Rubikse a Ždanoky, která odpovídá na otázky: Jak jejich původ ovlivnil politickou kariéru? Jaké byla jejich pozice v době výše zmíněných změn, a jaké pro ně měli argumenty? Jakou formou se etablovali v politickém životě nezávislého Lotyšska? Jakou roli pro ně hrála integrace Lotyšska do Evropské unie?

Závěry analýzy politických biografí Rubikse a Ždanoky jsou porovnány v závěrečné kapitole.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to analyze the political evolution of two Latvian politicians, Alfred Rubiks and Tatyana Zhdanok, both of whom are currently members of the European Parliament. Also, both of them fought actively against the Latvian independence in the turn of the 1980s and 1990s, when the USSR began to crumble. This paradox is highlighted by the fact that both of the politicians are banned by law from participating in general and local elections in Latvia.

The first chapter introduces the reader to the circumstances, causes and consequences of the polarization, dividing the society and politics into two groups, the sympathizers and contestants of independence, in the former Latvian Soviet Socialist Republic in the late 1980s. Understanding of those factors is crucial to the analysis of the political biographies of the two politicians, as they affected their political evolution significantly.

The following two chapters are formed by the proper analysis of the two political biographies of Rubiks and Zhdanok. They provide answers to questions: How did the socio-economic origin of the two politicians influence their political carrier? What was their position during the transformation mentioned above and what were their key arguments? In what role did they appear on the political spectrum of the independent Latvia? And finally how were they impacted by the Latvian adherence to the European Union?

Conclusions of the analysis of the two biographies of Rubiks and Zhdanok are compared in the final chapter.

Klíčová slova

Alfrēds Rubiks, Tatjana Ždanoka, Sovětský svaz, nezávislé Lotyšsko, Komunistická strana Lotyšska, transformace, Evropský parlament

Keywords

Alfred Rubiks, Tatyana Zhdanok, Soviet Union, Independent Latvia, Communistic Party of Latvia, Transformation, European Parliament

Rozsah práce: 71 490 znaků.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 5. 2012

Jan Meissner

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. PhDr. Luboši Švecovi, CSc. za trpělivost, vstřícnost a pomoc při psaní této bakalářské práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Jan Meissner

E-mail: pan.jinx@post.cz

Semestr: LS 2011

Akademický rok: 2011/2012

Název práce: Politický vývoj lotyšských prosovětských komunistů: Alfrēds Rubiks a Tatjana Ždanoka

Předpokládaný termín dokončení: LS 2012

Vedoucí bakalářského semináře: doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Lotyšskou historií a jeho politickou scénou se zabývám celé své dosavadní bakalářské studium. V Lotyšsku jsem již strávil 2 semestry v rámci studijních pobytů a intenzivně studuji lotyštinu. Při zpracování tématu mohu uplatnit i nabyté jazykové znalosti. Toto téma jsem zvolil z toho důvodu, že se jedná o zatím nezpracovanou část moderních lotyšských dějin, která ovšem vzbuzuje řadu emocí.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cílem práce je zanalyzovat a porovnat politický vývoj dvou lotyšských politiků, kteří jako jedni z hlavních představitelů rigidního křídla Komunistické strany Lotyšska (KSL) stáli na přelomu 80. a 90. let 20. století v opozici k nezávislosti Lotyšska na SSSR a kteří i po rozpadu SSSR, a přes omezení, které jim způsobovala jejich komunistická minulost, zůstali ve vrcholné politice samostatného Lotyšska. Co způsobilo, že se oba udrželi v aktivním politickém životě, nakolik se změnila jejich postoje a rétorika od dob, kdy bylo Lotyšsko součástí SSSR a jak se jako hlavní odpůrci lotyšské nezávislosti etablovali na půdě Evropského parlamentu, budou hlavní otázky, na které bude tato práce hledat odpovědi.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Vyhlášením nezávislosti na Sovětském svazu, dne 4. května 1990, neskončila cesta Lotyšska za úplným odstřihnutím se od snah rigidních komunistů o udržení Lotyšska jako součásti Sovětského svazu. Tato frakce Komunistické strany Lotyšska s Alfrēdsem Rubiksem, generálním tajemníkem KSL a členem politbyra SSSR, podnikla pokus o svržení demokratické vlády v lednu 1991. Tato bakalářská práce se pokusí odpovědět na otázku, jakou možnost uplatnění v politickém životě Lotyšska měli tyto lidé po zákazu KSL v srpnu 1991. Na příkladu Alfrēdse Rubikse a Tatjany Ždanoky se práce pokusí ukázat proměnu v rétorice bývalých komunistů stalinského typu, kteří se po roce 1991 stali členy nově vzniklých levicových stran. Mnoha těmto politikům byla zákonem odeprána možnost kandidovat do voleb v rámci Lotyšska. Jaké to pro ně mělo důsledky a jakou roli pro ně hrály volby do Evropského parlamentu, budou další otázky, na které se tato práce pokusí odpovědět.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Úvod práce bude obsahovat rozbor literatury, použitou metodologii a odůvodnění výběru tématu. Dále bude práce rozdělena na čtyři kapitoly. První kapitola představí okolnosti, důvody a důsledky polarizace společnosti a politiky v Lotyšské SSR na zastávce a odpůrce lotyšské nezávislosti, které se odehrály ve druhé polovině 80. let 20. století. Oba zkoumaní politici stáli na straně Komunistické strany Lotyšska, která zůstala věrná Sovětskému svazu, a oba se po

získání nezávislosti stali symboly různých proudů transformace. Každá z následujících dvou kapitol práce tedy bude analýzou politického vývoje jednoho ze zkoumaných politiků. V těchto kapitolách budou rozebrány okolnosti, které formovaly jejich politické přesvědčení, představena pozice, kterou zastávali v době výše zmíněných změn a zanalyzována politická aktivita v nezávislém Lotyšsku. Závěrečná kapitola pak bude kapitolou shrnující, která bude srovnávat nejen podobnosti v jejich politickém vývoji, ale především rozdíly.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Anatol Lieven, The Baltic Revolution, Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence (New Heaven and London: Yale University Press. 1997). 454 s.

Anatols Bērzs, Sarkanie burbuļi, Pretvalstisko sabiedrisko aktivitāšu hronika 1988 - 1998 (Riga: Domas spēks, 2011). 557 s.

Andrejs Plakans, The Latvians, A Short Story (Stanford: Hoover Institutions Press, 1995). 257 s.

Artis Pabriks a Aldis Purs, „Latvia: The Challenges of Change“, in The Baltic States, Estonia, Latvia and Lithuania, ed. David J. Smith et al. (Abingdon: Routledge. 2002), s. 1 – 168

Daina Bleire, Latvija 1985. – 1986. gadā, Notikumu hronika (Riga: N.I.M.S, 1996). 136 s.

Graham Smith, The Nationalities Question in the Post-Soviet States (London: Longman. 1996). 534 s.

Mark A. Jubulis, Nationalism and Democratic Transition, The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia (Lanham: University Press of America. 2001). 416 s.

Pēteris Apinis, Latvijas valsts 90 gadu (Riga: Medicīnas apgāds. 2008). 45 s., dostupné: <http://www.apinis.lv/books/LV%2090%20WEB/Sakums.pdf>

Přepis zasedání Nejvyššího sovětu Lotyšské republiky ze 4. května 1991, dostupné: http://saeima.lv/steno/AP_steno/1990/st_900504v.htm.

Valdis Blūzma, et al., eds., Regaining Independence: Non-Violent Resistance in Latvia 1945 – 1991 (Riga: Latvian Academy of Science, 2009). 672 s.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

1	ÚVOD	2
1.1	VYSVĚTLENÍ VÝBĚRU TÉMATU	2
1.2	Hlavní kritéria a otázky výzkumu, metodologie.....	3
1.3	Představení použité literatury	4
2	OD NÁSTUPU GORBAČOVA PO NEZÁVISLÉ LOTYŠSKO	6
2.1	KOMUNISTICKÁ STRANA LOTYŠSKA V POLOVINĚ 80. LET	6
2.2	PERESTROJKA A GLASNOST'	7
2.3	POLITICKÁ A OBČANSKÁ POLARIZACE.....	8
2.4	OD NEZÁVISLOSTI LOTYŠSKA DE IURE K DE FACTO	10
3	ALFRĚDS RUBIKS	16
3.1	OD KOLCHOZU K SYMBOLU SOVĚTSKÉ MOCI V LOTYŠSKU	16
3.2	POBYT VE VĚZENÍ	19
3.3	Z VĚZENÍ ZPĚT DO AKTIVNÍHO POLITICKÉHO ŽIVOTA	20
3.4	RUBIKS A SOCIALISTICKÁ STRANA LOTYŠSKA	22
3.5	PROGRAM A IDEOLOGIE STRANY	23
3.6	KRITIKA EU	24
4	TATJANA ŽDANOKA	25
4.1	OD PROFESORKY MATEMATIKY K POSLANKYNI NEJVYŠŠÍHO SOVĚTU LOTYŠSKÉ REPUBLIKY ..	25
4.2	PROBLÉMY SE ZÍSKÁNÍM LOTYŠSKÉHO OBČANSTVÍ A ZÁKAZ AKTIVNĚ SE ÚČASTNIT VOLEB ...	27
4.3	STRANICKÁ KARIÉRA A OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV	29
4.4	ŽDANOKA VS. LOTYŠSKO	31
4.5	POSLANKYNĚ EVROPSKÉHO PARLAMENTU.....	32
5	ZÁVĚR	34
	SUMMARY	37
	POUŽITÁ LITERATURA	39
	SEZNAM PŘÍLOH	44
	PŘÍLOHY	45

1 Úvod

1.1 Vysvětlení výběru tématu

Téma této bakalářské práce bylo vybráno z několika důvodů. Prvním z nich byla autorova oblast zájmu, jelikož se lotyšskou historií, vývojem a politickou situací zabýval během celého svého dosavadního bakalářského studia, jehož součástí byly také dva studijní pobyty na Lotyšské univerzitě v Rize. Autor zde získal znalosti jazyka, které dále prohluboval svým studiem po návratu do České republiky a udržováním kontaktů v Lotyšsku. Znalost lotyštiny byla jedním z hlavních předpokladů pro práci se zdroji, jelikož k tomuto tématu prakticky neexistuje anglická ani česká literatura. Právě malá zpracovanost tématu byla hlavním důvodem jeho výběru. Navíc jde o téma živé, protože zkoumané osoby jsou stále politicky aktivní a jejich analýza pokrývá celý jejich život, nejen ten politický, ale také osobní, až do současnosti. Práce má tedy charakter základního výzkumu a může posloužit jako příspěvek ke studiu lotyšské politické scény 90. let 20. století.

Alfrēds Rubiks a Tatjana Ždanoka¹ byli pro tuto bakalářskou práci zvoleni jako hlavní představitelé dvou možných proudů politického vývoje představitelů prosovětského křídla Komunistické strany Lotyšska (dále také KSL nebo komunistická strana), jež stálo v opozici vyhlášení nezávislosti Lotyšska na Sovětském svazu v roce 1990. Rubiks je představitelem proudu, který svou rétorikou přímo navazuje na komunistickou ideologii marxismu-leninismu, jež byla přerušena rozpadem Sovětského svazu. Ždanoka je příkladem političky, která svou pozornost zaměřila na problematiku etnických a jazykových menšin a ochranu jejich práv a svobod. Oba jsou navíc jedinými představiteli rigidního, neostalinského křídla KSL, kteří zůstali aktivními ve vrcholné politice do současnosti, přestože jim zákon za své členství v této straně znemožnil a nadále znemožňuje možnost zvolení do lotyšského parlamentu či místních zastupitelstev. Jak Rubiks, tak Ždanoka využili možnosti kandidovat ve volbách do Evropského parlamentu, na něž se tento zákon nevztahuje. Oba byli úspěšní. Paradoxně tak na evropské půdě zastupují stát, proti jehož vzniku aktivně bojovali.

---

¹U vlastních jmen bude autor v práci vycházet z lotyšské abecedy. Názvy stran, institucí, atp. bude překládat do češtiny s tím, že u první zmínky daného překladu bude v závorce uveden také originální název.

Obsah úvodní kapitoly, tedy popsání lotyšského politického a sociálního života konce 80. let a změn, které přinesl, je pro analýzu politického vývoje Rubikse a Ždanoky klíčový. Právě okolnosti tohoto vývoje nejvýrazněji formovaly politické přesvědčení, které zastávají do dneška. Navíc se jedná o proces, který vedl ke vzniku samostatného Lotyšska, v jehož rámci oba politici působí.

1.2 Hlavní kritéria a otázky výzkumu, metodologie

Cílem práce je porovnat politické biografie Alfředse Rubikse a Tatjany Ždanoky. Najít v nich určité podobnosti, ale především rozdíly. Jako kritéria analýzy a následného srovnání Rubikse a Ždanoky vybral autor práce původ, politickou kariéru v komunistické straně, politickou aktivitu v nezávislém Lotyšsku a vztah k Evropské unii.

Podle těchto kritérií byly zvoleny také otázky, na něž tato práce bude hledat odpovědi. Pro formování politických názorů je velmi důležité prostředí, do něhož se člověk narodí a v němž vyrůstá. Proto je otázka původu obou zkoumaných politiků také zařazena do analýzy a následného srovnání.

Oba dva prošli zkušeností z Komunistické strany Lotyšska a oba dva byli významnými osobnostmi části společnosti, která si nepřála odtržení od Sovětského svazu. Z jaké pozice se k takovému názoru dostali? Jaké byly jejich argumenty?

Po obnovení lotyšské samostatnosti v roce 1991, kdy byla KSL zákonem zrušena, se oba i přes překážky, které jim jejich minulost přinášela, aktivně zapojili do politického života nového státu. Jakou formu svého zapojení zvolili, jak byli úspěšní a nakolik zůstali ve svých názorech a jednáních věrní ideologii bývalého režimu?

Pro Lotyšsko, stejně jako pro ostatní postkomunistické země, bylo členství v Evropské unii důležitým cílem zahraniční politiky. Jak se k této věci stavěli Rubiks a Ždanoka a co to znamenalo pro jejich politickou kariéru?

Z metodologického hlediska je práce synchronní komparací analýz politických biografí Alfředse Rubikse a Tatjany Ždanoky.

1.3 Představení použité literatury

Tato práce je založena na studiu primárních zdrojů a sekundární literatury. Za důležitý zdroj informací k pochopení osobních pohledů na věc Rubikse a Ždanoky lze považovat rozhovory s oběma aktéry. Tyto rozhovory autor získal z lotyšských internetových deníků *www.diena.lv*, *www.apollo.lv* a *www.baltictimes.com*, a také na základě primárního výzkumu.

Autor kontaktoval oba politiky přes jejich oficiální emaily v Evropském parlamentu a také v centrálních jejich stran. Od Tatjany Ždanoky se odpovědi na žádost o rozhovor ani po třech pokusech bohužel nedočkal. Naopak asistent Alfrědse Rubikse byl velice ochotný a umožnil autorovi práce stručně vyzpovídat Rubikse prostřednictvím emailu. Rozhovor v českém i originálním znění je dostupný v příloze bakalářské práce. Již po uskutečnění rozhovoru a v době, kdy již nebylo možné ji využít jako zdroj k této práci, byla autorovi zaslána autobiografická kniha Alfrědse Rubikse *Отечество - боль моя*,² která vyšla v roce 1999 v Moskvě, a kterou její autor podle svých slov napsal v ruském jazyce, aby si ji mohl přečíst větší počet čtenářů. V lotyšském ani jiném překladu tato kniha nebyla publikována a je v současnosti prakticky nedostupná.

Z primárních zdrojů bylo dále využito znění různých lotyšských zákonů, které byly pro práci nezbytné, stažených na portálu *www.likumi.lv*, jenž byl v roce 2001 zřízen Ministerstvem spravedlnosti Lotyšské republiky za účelem informovanosti občanů o zákonech. V práci byly použity stenografické záznamy jednání Nejvyššího soudu Lotyšské republiky dostupné na oficiálních stránkách lotyšského parlamentu, zvaného Saeima, *www.saeima.lv*. V některých pasážích práce bylo nutné využít také oficiálních statistik a výsledků z voleb do Saeimy či Evropského parlamentu. Tyto informace na svém portálu *www.cvk.lv* publikuje lotyšská Centrální volební komise. Nepostradatelným zdrojem byla programová prohlášení a jiné dokumenty politických stran, jejichž lídři Ždanoka, resp. Rubiks, jsou. Tyto dokumenty jsou ke stažení na *www.latsocpartija.lv* a *www.pctvl.lv*. Na jejich tvorbě se oba podíleli, a tak odráží jejich osobní politické názory. V podkapitole *Ždanoka vs. Lotyšsko* bylo nutné využít dokumenty ke stejnojmennému případu u Evropského soudu pro lidská práva.

---

² *Moje vlast – moje bolest*, pozn. autora.

Konkrétně rozhodnutí Senátu, ke stažení na www.londonmet.ac.uk, a také rozhodnutí Velkého senátu, ke stažení na <https://wcd.coe.int>.

Sekundární zdroje byly využity především pro první kapitolu, jež přináší historický pohled na vývoj v Lotyšsku na konci 80. let. Použity byly publikace, které se obecně zabývají obdobím transformace Lotyšska. Jedná se především o knihy, které svou pozornost přináší souhrnnější přehled transformace Lotyšska. Mezi nejvýznamnější tituly patří *The Baltic Revolution, Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence* od Anatola Lievena, *Nationalism and Democratic Transition, The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia*, kterou napsal Mark A. Jubulis či pasáž *Latvia: The Challenges of Change* v knize *The Baltic States, Estonia, Latvia and Lithuania* od autorů Artise Pabrikse a Aldise Purse.

Na rozdíl od výše zmíněných publikací se kniha *Sarkanie Burbuļi: Pretvalstisko sabiedrisko aktivitāšu hronika 1988 – 1998* zabývala výhradně odpůrcům lotyšské nezávislosti. Autorem knihy je bývalý člen Nejvyššího sovětu a představitel Lidové fronty Arnolds Bērzs a tato publikace je koncipována jako kronika událostí, které se výhradně pojily s osobami, jež stály v opozici nezávislému Lotyšsku svou aktivitou. Podobnou strukturu má také kniha Dainy Bleire *Latvija 1985. – 1996. gadā, Notikumu hronika*, jež je však výpisem veškerých důležitých událostí, které v tomto období jakkoliv ovlivnily Lotyšsko.

Mezi sekundární literaturu jsou řazeny také dobové internetové články zpravodajských portálů. K nejvyužívanějším patřily již zmíněné lotyšské internetové deníky www.diena.lv a www.apollo.lv, stejně jako anglicky publikovaný www.baltictimes.com.

2 Od nástupu Gorbačova po nezávislé Lotyšsko

2.1 Komunistická strana Lotyšska v polovině 80. let

Již v roce 1984, tedy o rok dříve, než nastoupil Michail Gorbačov na post generálního tajemníka Komunistické strany Sovětského svazu, se v Komunistické straně Lotyšska odehrálo podobné střídání mladší a reformám spíše nakloněné generace komunistů za ty, kteří působili ve svých funkcích po dlouhá předchozí léta. Prvním sekretářem strany se stal sedmačtyřicetiletý Boriss Pugo, od roku 1980 hlava lotyšské KGB, jenž nahradil Augustse Vosse, který po osmnácti letech ve funkci prvního sekretáře Komunistické strany Lotyšska získal místo předsedy Sovětu národností v Moskvě. Hlavním ideologem strany se stal Anatolijs Gorbunovs a předsedou prezidia Nejvyššího sovětu Lotyšské SSR (dále Nejvyšší sovět) se stal Jānis Vagris. Vossova éra prvního sekretáře přibližně kopírovala tu Brežněvovu, a to jak délkou, tak politickým směřováním. Také Lotyšská SSR byla v této době charakteristická stagnací a rigidností, především v ohledu politických a sociálních změn.³ Jak Boriss Pugo, tak Augusts Voss byli představitelé etnických Lotyšů, kteří se ovšem narodili v Sovětském svazu lotyšským komunistům, kteří odcházeli z meziválečného lotyšského státu a byli tedy vhodnými kandidáty na vedoucí pozice z ideologického hlediska.⁴

Vývoj počtu etnických Lotyšů v Komunistické straně Lotyšska byl od konce války podobný jako v celé Lotyšské SSR.⁵ Toto číslo kleslo z přibližně 53 % v roce 1949 na 39 % v roce 1989.⁶ Pro srovnání, v Litvě a Estonsku bylo toto číslo nepoměrně vyšší. V roce 1990 bylo v Estonské komunistické straně na 50 % etnických Estonců a v Litvě toto číslo přesahovalo 70 %.⁷ Trend snižování počtu etnických Lotyšů v této svazové republice, resp. ve straně, byl částečně způsoben masivní imigrací především slovanského obyvatelstva do Lotyšska, jež byla dána industrializací, vyšší životní úrovní a také faktem, že Riga byla centrem Pobaltského vojenského okruhu. Zároveň

---

³ Artis Pabriks a Aldis Purs, „Latvia: The Challenges of Change“, in *The Baltic States, Estonia, Latvia and Lithuania*, ed. David J. Smith et al. (Abingdon: Routledge, 2002), 37.

⁴ Andrejs Plakans, *The Latvians: A Short Story* (Stanford: Hoover Institutions Press, 1995), 167-168.

⁵ V roce 1939 žilo v Lotyšsku 75,5 % Lotyšů a 10,6 % Rusů. V roce 1989 pak 52 % Lotyšů a 34 % Rusů. Anatol Lieven, *The Baltic Revolution, Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence* (New Heaven and London: Yale University Press, 1997), 433.

⁶ Plakans „The Latvians“, 153. Nils Muižnieks, „Russians in Latvia – History, Current Status and Prospects“ (přednáška na univerzitě v Tübingenu, 8. listopadu 2004), <http://www.am.gov.lv/en/policy/4641/4642/Muznieks/> (staženo 10. 3. 2012).

⁷ Pabriks a Purs, „Latvia“, 49.

byla zapříčiněna čistkou z roku 1959, kdy se Nikita Chruščov začal obávat vzrůstajícího vlivu tzv. národních komunistů v Lotyšské komunistické straně, a přes 2000 takto smýšlejících straníků ztratilo své pozice, včetně místopředsedy Rady ministrů Eduardse Berklavse.⁸ Tato čistka usnadnila rusifikaci nejen samotné strany, ale také lotyšské společnosti.

Na nejvyšší pozice strany v Lotyšsku byli dosazováni sice etničtí Lotyši, ale takoví, kteří byli řádně prokádrováni a loajální centrální vládě v Moskvě. S výraznou imigrací ruský mluvících lidí, kteří se usazovali především ve městech, tedy v centrech industrializace, byla spojena také poměrně agresivní jazyková politika. V roce 1984 bylo z celkového počtu vydaných knih méně než 50 % v lotyštině a dvě třetiny televizního a rozhlasového vysílání byly v ruském jazyce. Navíc se nově příchozí občané neměli důvod učit lotyštině, jelikož většina Lotyšů musela ovládat ruštinu, která byla navíc používána jako dorozumívací jazyk na úřadech a také ve školách.⁹

2.2 Perestrojka a Glasnost'

S nutností ekonomických a sociálních reforem v SSSR představuje Gorbačov v roce 1986 programy *perestrojka* a *glasnost'*. Ke změnám, které měly přinést modernizaci Sovětského svazu, mělo docházet postupnou cestou. Takovou cestou, jež by neohrozila monopol moci komunistické strany, a která by neznamenal rozpad Sovětského svazu.¹⁰ Částečná demokratizace společnosti, či podobné náznaky, znamenaly pro lotyšské reformní komunisty a disent cestu, jak projevit požadavky na změnu systému. Graham Smith ve své knize rozděluje období, ve kterém se formuje lotyšské národní uvědomění, na tři fáze. První, kterou ohraničuje lety 1985 a 1988, nazývá obdobím *znovuobrození lotyšského národního citění*, druhou část a s ní období mezi lety 1988 a 1990 pak charakterizuje jako *vznik a konsolidaci národního hnutí*. Ve třetí a závěrečné fázi let 1990 a 1991 již národní hnutí získalo na legitimitě demokraticky zvolenou lotyšskou vládou, která se zasazuje o odtržení Lotyšska od Sovětského svazu.¹¹

---

⁸ Ibid., 35-36.

⁹ Ibid., 39.

¹⁰ Plakans, „The Latvians“, 168.

¹¹ Graham Smith, *The Nationalities Question in the Post-Soviet States* (London: Longan, 1996), 155-156.

Pro první ze zmíněných období byly charakteristické, a to nejen pro Lotyšsko, ale i pro zbylé pobaltské státy, protesty a demonstrace proti zhoršující se ekologické situaci způsobené necitlivou industrializací. Tyto protesty ovšem plnily funkci národních shromáždění a vyjádření národní jednoty. Protesty většinou probíhaly ve dnech, které měly pro lotyšský národ zvláštní význam. Nejprve byly protestní akce organizovány opozičním spolkem Helsinky 86. Tyto protesty však neměly charakter masových akcí. První rozsáhlejší demonstrace se odehrály v Rize roku 1987 u příležitosti výročí sovětských deportací roku 1941 (13. - 14. června), podepsání paktu Molotov - Ribbentrop roku 1939 (23. srpna) a také vyhlášení nezávislého Lotyšska roku 1918 (18. listopadu). Poslední z těchto demonstrací byla násilně rozehnána milicí a několik hlavních aktérů bylo zatčeno.¹² Částečné uvolnění, které s sebou přinesl Gorbačov a jeho pokusy o reformy SSSR, se neprojevovaly pouze zvýšenou občanskou aktivitou nově se formujícího národního hnutí. V lednu roku 1988 začal vysílat první lotyšský diskuzní pořad Dobrý večer (*Labvakar*), v němž se otevřeně hovořilo o tématech, které byly do této doby považovány za tabu. Ve stejném roce byla také poprvé povolena vzpomínková akce na sovětské deportace Lotyšů.¹³

Veškeré tyto změny a možnosti, které se Lotyšům v této době naskývaly, byly možné pouze pod dohledem moskevského ústředí. Již v únoru roku 1987 přijel do Rigy na oficiální návštěvu Michail Gorbačov, jenž byl seznámen především s regionálními reformami v ekonomickém sektoru, ve kterém se začalo experimentovat se soukromým podnikáním.¹⁴ Pobaltí již v dobách carského Ruska fungovalo jako jakási laboratoř změn a reforem a na konci 80. let 20. století Gorbačov doufal, že postupnými reformami a rozšířením republikové autonomie uklidní a uspokojí zesilující národní hnutí.

2.3 Politická a občanská polarizace

Rok 1988 byl však významný především proto, že právě tehdy vznikla první masová organizovaná národní hnutí. Nejdříve to bylo Lotyšské národní hnutí nezávislosti (*Latvijas nacionālās neatkarības kustība*), jehož předsedou byl zvolen již zmiňovaný Eduards Berklavs, který byl vnímán jako oběť sovětské čistky v 50. letech a měl tedy v očích veřejnosti politický kredit. Toto hnutí bylo od počátku zastáncem

---

¹² Plakans „The Latvians“, 170.

¹³ Daina Bleire, *Latvija 1985. – 1996. gadā: Notikumu hronika* (Riga: N.I.M.S, 1996), 11.

¹⁴ Smith „The Nationalities“, 157.

okamžité nezávislosti Lotyšska na Sovětském svazu.¹⁵ Na rozdíl od Lotyšské lidové fronty (*Latvijas Tautas fronte*), která vznikla v říjnu roku 1988. Ta za konsensu odborné veřejnosti, reformních komunistů a různých občanských iniciativ usilovala o demokratizaci společnosti, ekonomické reformy a dosažení autonomie.¹⁶ Teprve na jejím druhém kongresu v říjnu 1989 byla přijata nová politika, a to úplná nezávislost Lotyšska.¹⁷ Jen pár dní před založením lidové fronty přišly změny také ve vedení strany. Prvním sekretářem Lotyšské komunistické strany se stal Jānis Vagris, jenž tak opustil místo předsedy prezidia Nejvyššího sovětu, které obsadil Anatolijs Gorbunovs. Zatímco Vagris představoval váhavé centristické křídlo strany, Gorbunovs byl reformním komunistou.

Lotyšská lidová fronta díky svému umírněnějšímu programu získala během jednoho roku přes 250 000 členů, což bylo přibližně 10 % z celkové populace Lotyšska, včetně bývalých členů komunistické strany.¹⁸ Předsedou se stal Dainis Īvāns, žurnalista, který se do povědomí veřejnosti dostal již v roce 1986, kdy se svým kolegou Artūsem Sīpsem úspěšně bojoval proti plánům na vystavění hydroelektrárny na řece Daugavě, která by měla katastrofální environmentální následky.¹⁹ Frontou svolané protestní akce se setkávaly s obrovským zájmem a nebylo výjimkou, když na ně dorazily stovky tisíc lidí. Do světového povědomí se nejvíce dostala při padesátém výročí podepsání paktu Molotov – Ribbentrop, kdy zorganizovala společně s podobnými uskupeními z Estonska a Litvy přes 600 kilometrů dlouhý řetěz, utvořený z občanů tří pobaltských zemí.²⁰ Tato akce byla jasným signálem centrální vládě v Moskvě, že obyvatelé pobaltských republik jsou připraveni bojovat nenásilnou cestou za změny ve společnosti. Staletá tradice folkloru a svátků písní v pobaltských zemích, jež se odrazila v charakteru protestů, dala boji za politicko-sociální změny v Pobaltí název *Zpívající revoluce* (*Dziesmotā revolūcija*).

Nedlouho po vzniku lidové fronty vznikla také její protiváha, a to Interfront (*Interfronte*), který sdružoval osoby, jež nesouhlasily s odstředivými tendencemi fronty. Jasným cílem této iniciativy bylo setrvání v Sovětském svazu a udržení statu quo. Z ekonomického hlediska se postavil do opozice změn v rámci perestrojky. Interfront

---

¹⁵ Pabriks a Purs, „Latvia“, 54.

¹⁶ Luboš Švec, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996), 259.

¹⁷ Bleire, „Latvija“, 18.

¹⁸ Plakans, „The Latvians“, 174.

¹⁹ Mark A. Jubulis, *Nationalism and Democratic Transition, The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia* (Lanham: University Press of America, 2001), 60.

²⁰ Tato událost je součástí nehmotného dědictví UNESCO. Lieven, „The Baltic Revolution“, 219.

byl založen 7. ledna 1989 v Rize a členskou základnu našel v 62 000 sovětských vojáků, především ve výslužbě, kteří v té době žili v Lotyšsku. Přestože mělo jít o dělnickou organizaci, byla to především platforma, jejíž cíl byl jasný: chránit zájmy ruský mluvícího obyvatelstva, jelikož to by se po případné nezávislosti Lotyšska dostalo do pozice menšiny.²¹ Proto také byli do vedení hnutí dosazeni etničtí Rusové. Hlavními představiteli Interfrontu se stali z Moskvy dosazený Igor Lopatin, druhý sekretář strany Vitalij Sobolev (taktéž z Moskvy) a vedoucí organizačního výboru strany Genadijs Loskutovs.²² Dalšími významnými členy byli také pozdější členové Nejvyššího sovětu Anatolijs Aleksejevs, Tatjana Ždanoka, Sergejs Dīmans a Viktors Alksnis. Poslední dva zmínění byli oproti ostatním lotyšského původu.

Nejaktivnějšímistraník, kteří bojovali proti lotyšské samostatnosti, potom byli Arnolds Klaučēns, první sekretář rižské frakce komunistické strany a Alfrēds Rubiks, do té doby poměrně oblíbený starosta Rigy. Na rozdíl od představitelů Interfrontu se jednalo o etnické Lotyše.²³ Ihned od svého založení byl Interfront velmi aktivní. Kromě setkání členů a demonstrací patřilo mezi nejvýraznější akce Interfrontu vyhlášení jednodenní všeobecné stávkou 28. dubna 1989 na protest proti uznání statusu oficiálního jazyka pro lotyštinu, což však lotyštině přiznal o týden později Nejvyšší sověť.²⁴ Interfrontem organizované akce a demonstrace však nebyly natolik masové jako ty, které pořádala lidová fronta.

2.4 Od nezávislosti Lotyšska de iure k de facto

Nejvyšší sověť přijal v červenci roku 1989 deklaraci o státní suverenitě Lotyšska v rámci SSSR a o nadřazenosti zákonů Lotyšské SSR na jejím území. Dne 15. února 1990 byla deklarace z 21. července 1940 o začlenění Lotyšska do Sovětského svazu prohlášena za protiprávní a za státní vlajku, znak a hymnu byly prohlášeny symboly z meziválečného Lotyšska.²⁵ Po těchto akcích Nejvyššího sovětu bylo již jen otázkou času, kdy bude vyhlášena nezávislost Lotyšska na Sovětském svazu. Nejdříve se ale

---

²¹ Valdis Blūzma, et al., eds., *Regaining Independence: Non-Violent Resistance in Latvia 1945 – 1991* (Riga: Latvian Academy of Science, 2009), 279-280.

²² Pēteris Apinis, *Latvijas valsts 90 gadu* (Riga: Medicīnas apgāds, 2008), <http://www.apinis.lv/books/LV%2090%20WEB/Sakums.pdf> (staženo 10. 3. 2012), 39.

²³ Viesturis Sprūdis, „Politiskie pretinieki. Interfornte un Tautas fronte”, *Latvijas Avīze*, 13. ledna 2005, <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/38695/gallery/1/article#image> (staženo 10. 3. 2012).

²⁴ Bleire „Latvija“, 15.

²⁵ *Ibid.*, 17.

konaly volby do Nejvyššího sovětu, po více než padesáti letech první demokratické. Pro tyto volby bylo významné rozhodnutí Nejvyššího sovětu z 11. ledna, jímž se rušil článek ústavy Lotyšské SSR o vedoucí roli komunistické strany, která už tedy neměla být jedinou politickou stranou.²⁶ Volby se konaly 15. března 1990 a nejvíce hlasů v nich obdrželi představitelé Lotyšské lidové fronty, na jejíž kandidátce se objevili také zástupci Lotyšského národního hnutí nezávislosti a také Strany zelených, která byla založena teprve v lednu. Volby vyhrála platforma Lotyšské lidové fronty se ziskem více než dvou třetin křesel ve 201 členném sněmu.²⁷ Při prvním sezení, 3. května, se v Nejvyšším sovětu utvořily dvě frakce. Protiváhou lidové frontě byla Lotyšská komunistická strana, která dále strukturálně zůstávala součástí té celosovětské. V Nejvyšším sovětu vystupovala pod názvem Rovnost (*Līdztiesība*) s předsedou Sergejsem Dīmanisem.

Komunistická strana ovšem utrpěla další ránu v podobě odtržení části členů, kteří se rozhodli podporovat samostatnost Lotyšska. Prvním sekretářem strany byl zvolen dříve již zmíněný Alfrēds Rubiks, v této době nejvýraznější prosovětský politik v Lotyšsku, který v této funkci nahradil centristu Jānise Vagrise. Komunisté, kteří byli pro nezávislost Lotyšska a pro přeměnu v parlamentní stranu se silnými prvky sociálně demokratických myšlenek, utvořili uskupení s názvem Lotyšská nezávislá komunistická strana (*Latvijas neatkarīgā komunistiskā partija*).²⁸ Ta již při čtvrtém zasedání nově zvoleného Nejvyššího sovětu, kdy se hlasovalo o vyhlášení lotyšské nezávislosti, hlasovala v její prospěch. Zasedání vedl předseda Nejvyššího sovětu, kterým byl zvolen Anatolijs Gorbunovs²⁹ a dne 4. května 1990 bylo 138 hlasy rozhodnuto o vyhlášení nezávislosti Lotyšska na Sovětském svazu. Proti nebyl žádný hlas, ale zástupci frakce Rovnost se hlasování nezúčastnili.³⁰ Účastnili se ale velmi plamenné debaty, která v sále Nejvyššího sovětu probíhala před samotným hlasováním.³¹ Přijetím deklarace *O obnovení nezávislosti Lotyšské republiky*, jak zněl oficiální název dokumentu, bylo zahájeno časově prozatím neomezené přechodné období, na jehož konci měla být úplná nezávislost Lotyšska na Sovětském svazu. Z Lotyšské sovětské socialistické republiky se stala Lotyšská republika a ve stejném duchu byl změněn název Nejvyššího sovětu na

---

²⁶ Blūzma, „Regaining Independence”, 398.

²⁷ Plakans, „The Latvians“, 176.

²⁸ Blūzma, „Regaining Independence”, 393.

²⁹ Ministerským předsedou se stal Ivars Godmanis, významný představitel Lotyšské národní fronty.

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās Padomes pirmās sesijas 4. sēde, *Saeima*, http://saeima.lv/steno/AP_steno/1990/st_900504v.htm (staženo 10. 3. 2012).

³¹ *Ibid.*

Nejvyšší sovět Lotyšské republiky. Podle této deklarace bylo Lotyšsko nezávislou demokratickou republikou s Ústavou z roku 1922.³² Estonský Nejvyšší sovět přijal obdobnou deklaraci 30. března. Litevský Nejvyšší sovět na rozdíl od estonského a lotyšského přijal již 11. března deklaraci, která s okamžitou platností vyhlášovala nezávislost Litvy na SSSR.³³ Následující měsíce se pro zástupce Lotyšské lidové fronty nesly v duchu jednání s Moskvou a navazování kontaktů s ostatními zeměmi, především s Estonskem a Litvou, které ve stejné době dosáhly nezávislosti podobně jako Lotyšsko.

Odpověď Moskvy na vyhlášení lotyšské nezávislosti ze 4. května, resp. na dění v celém Pobaltí na sebe nenechala dlouho čekat. Michail Gorbačov podepsal 14. května dekret, který prohlašoval lotyšskou a litevskou deklaraci, stejně tak jako estonský zákon, neplatnými, jelikož neodpovídaly ústavě Sovětského svazu.³⁴ Gorbačov stále doufal, že se Lotyšsko³⁵ bude účastnit přípravy nové unijní smlouvy, ke které by se později připojilo tak, jak to předpokládal u ostatních svazových republik. Již od 3. dubna byl v platnosti zákon, který za mimořádných okolností umožňoval zavést přímou prezidentskou vládu v jakékoliv svazové republice, a tím také přerušit vládu demokraticky zvolených orgánů. Gorbačov, který nerozuměl tomu, proč by Lotyšská a ostatní svazové republiky neměly chtít zůstat součástí reformovaného a demokratického svazu, nevyužil možnosti zavést zde přímou prezidentskou vládu, jelikož doufal, že v připravovaném referendu³⁶ by se obyvatelstvo vyjádřilo ve prospěch setrvání v Sovětském svazu.³⁷

V den podepsání dekretu, tedy 14. května, byly v Rize Interfrontem shazovány z vojenské helikoptéry letáky vyzývající k obraně sovětské moci v Lotyšsku a k pochodu k budově Nejvyššího sovětu dne 15. května. Prosovětská frakce v Nejvyšším sovětu Rovnost na tento den také vyzývala dělníky ke stávce a žádala Nejvyšší sovět o přezkoumání možnosti zrušení deklarace ze 4. května.³⁸ I přes poměrný neúspěch všech akcí ze dne 15. května, byl tento den důležitý nejen z důvodu, že se jednalo o první útok na nové státní zřízení, v tento den byla také ustanovena Komise na ochranu občanských práv a ústav SSSR a Lotyšské SSR (*PSRS un LPSR Konstitūcijas un pilsoņu tiesību*

---

³² Bleire „Latvija“, 25.

³³ Švec, „Dějiny pobaltských zemí“, 380.

³⁴ Ibid., 27.

³⁵ Dalšími svazovými zeměmi, které se neúčastnily přípravy nové unijní smlouvy, bylo Estonsko, Litva, Moldavsko, Gruzie a Arménie.

³⁶ Toto referendum bylo plánováno na březen roku 1991.

³⁷ Blūzma, „Regaining Independence“, 532-533.

³⁸ Arnolds Bērzs, *Sarkanie burbuļi: Pretvalstisko sabiedrisko aktivitāšu hronika 1988 – 1998*, (Rīga: Domas spēks, 2011), 61 – 62.

aizstāvēšanas komiteja), jež sdružovala všechny organizace, které stály v opozici lotyšské nezávislosti.³⁹ Jejím předsedou se 20. května stal Alfrēds Rubiks.⁴⁰

Tato organizace se 25. listopadu přejmenovala na Všelotyšský výbor veřejné spásy (*Vislatvijas Sabiedriskās glābšanas komiteja*), jenž přijal rezoluci, podle níž se měla Lotyšská SSR účastnit tvorby nové unijní smlouvy a následně ji také podepsat. Tento výbor šel ještě dál 6. prosince, kdy 15 jeho členů, včetně prvního tajemníka ústředního výboru strany Rubikse, šéfa rižské frakce komunistické strany Klaučēse či vedoucího představitele Interfrontu Lopatina, podepsalo výzvu k zavedení přímé prezidentské vlády, kterou následně odeslalo do Moskvy svazovému prezidentovi Michailu Gorbačovovi, čerstvému laureátovi Nobelovy ceny míru.⁴¹ V lednu 1991 již bylo jasné, že centrální vládě v Moskvě došla s vývojem v Pobaltí trpělivost a speciální jednotky ministerstva vnitra SSSR, zvané OMON či Černé barety, podnikly několik útočných akcí v Lotyšsku a Litvě. Poté, co v Rize 2. ledna obsadily budovu tisku a zastavily vydávání většiny novin a časopisů, vydal Nejvyšší sovět prohlášení „O protiprávním vniknutí speciálních vojenských jednotek na území Lotyšské republiky“ a vyzýval všechny občany ke zdržení se jakékoliv spolupráce s těmito jednotkami.⁴² Interfront využil nastalé situace k demonstraci u budovy Nejvyššího sovětu, které se zúčastnilo na 10 000 lidí a při níž bylo požadováno odstoupení vlády.⁴³ Opravdové zděšení však přinesla až zpráva z hlavního města Litvy - Vilnius, kde 13. ledna během útoku jednotek OMON na budovu rádia zahynulo 14 osob, přičemž dalších více než 150 lidí bylo zraněno. Ještě týž den se do rižských ulic vydalo na 700 000 lidí, kteří protestovali proti tomuto útoku. Ve městě začali lidé stavět barikády, které měly především obrovský morální význam, jakožto symbol odporu k sovětské nadvládě a útokům. K největšímu zásahu proti demonstracím došlo v Rize 20. ledna, kdy vojáci OMON zaútočili na budovu ministerstva vnitra a při následné střelbě zahynuly 4 osoby.⁴⁴ Následovaly masové demonstrace na podporu Lotyšské lidové fronty. Zároveň po této akci změnil Rubiks kurz s tím, že Všelotyšský výbor veřejné spásy je připraven jednat o možné podobě koaliční vlády. Tento obrat je vysvětlitelný tím, že následujícího dne se měl Rubiks setkat v Moskvě s Gorbačovem a také s předsedou lotyšského

---

³⁹ Jednalo se o Interfront, Svaz pobaltských vojáků, Republikový stávkový výbor, frakci Rovnost a meziregionální poslaneckou skupinu Sojuz.

⁴⁰ Bērzs „Sarkanie burbuļi”, 61 – 62.

⁴¹ Blūzma, „Regaining Independence“ 537.; Bērzs „Sarkanie Burbuļi“, 87.

⁴² Bērzs „Sarkanie Burbuļi“, 89.

⁴³ Ibid., 91.

⁴⁴ Plakans „The Latvians“, 179.

Nejvyššího sovětu Gorbunovsem. Ten po tomto jednání představil poslancům Lidové fronty možnost koaliční vlády s Rovností, načež byl tento návrh okamžitě odmítnut.⁴⁵

Měsíce, které následovaly po útocích OMONu se nesly v relativním klidu. Černé barety i nadále zůstávaly v Rize, kde také došlo k několika provokacím. V únoru se poslanci Rovnosti vrátili na zasedání Nejvyššího sovětu, jež demonstrativně opustili během období barikád.⁴⁶ Dne 3. března, tedy v době, kdy Gorbačov plánoval, že by se obyvatelé v referendu vyjádřili pozitivně k setrvání v Sovětském svazu, proběhl v Lotyšsku oficiální průzkum veřejného mínění o nezávislosti, který měl charakter referenda. Na otázku „Podporujete demokratickou a nezávislou suverenitu Lotyšské republiky?“ odpovědělo kladně 78,6 % oprávněných voličů, jichž se k urnám dostavilo 88 %. Je jasné, že tento výsledek byl poslední ranou prosovětským politikům v Lotyšsku a také centrální vládě v Moskvě, jelikož v tuto chvíli podporovala nezávislost také velká část rusky mluvící menšiny v Lotyšsku.⁴⁷ V Sovětském svazu se konalo oficiální referendum o budoucnosti svazu přesně dva týdny po lotyšském průzkumu veřejného mínění. Nejvyšší sovět vydal již 6. března prohlášení, že nadcházející referendum nebude mít na Lotyšsko žádný právní účinek. Referendum v Lotyšsku organizovala loajální komunistická strana s pomocí armády. Oficiální výsledky říkaly, že se referenda zúčastnilo něco málo přes půl milionu voličů, z nichž 95 % hlasovalo pro zachování Sovětského svazu. Je však nutné podotknout, že referendum provázelo mnoho nesrovnalostí a jeho věrohodnost byla od počátku zpochybňována.⁴⁸

De facto získalo Lotyšsko nezávislost až 21. srpna roku 1991, kdy o tom rozhodl Nejvyšší sovět v poměru 111 hlasů pro a 13 proti, 10 poslanců nehlasovalo. Mezi 13 hlasujícími proti byli mimo jiné předseda Rovnosti Sergejs Dīmans či aktivní členka Interfrontu Tatjana Ždanoka.⁴⁹ Toto hlasování proběhlo v reakci na události v Moskvě, kde 19. srpna proběhl státní převrat vedený rigidními komunisty. Puč byl lotyšskými komunisty přijat s nadšením a okamžitě mu byla vyslovena podpora. První tajemník strany Rubiks dokonce společně s Ojarsem Potrekim, tajemníkem strany, vystoupil z celosovětské strany, jelikož nechtěli být v jedné straně jako „zrádce“ Gorbačov. Oba

---

⁴⁵ Bērzs „Sarkanie Burbuļi“, 97.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Report: Presidential Elections and Independence Referendums in the Baltic States, The Soviet Union and Successor States: A Compendium of Reports 1991 – 1992, 7 – 15.

⁴⁸ Ibid., 35 – 27.

⁴⁹ Bērzs „Sarkanie Burbuļi“, 110.

byli zatčeni a později souzeni za pokus o svržení nezávislé lotyšské vlády.⁵⁰ V Rize opět zaujaly důležité pozice jednotky OMON. Během těchto akcí zahynuly 3 osoby.⁵¹ I přes tyto události bylo jasné, že Lotyšsko po více než 50 letech nuceného společenství se Sovětským svazem bylo znovu samostatným demokratickým státem, což potvrdil 24. srpen, kdy Ruská federace uznala samostatnost Lotyšska.⁵²

---

⁵⁰ Sonni Efron, „Latvian Court Convicts Communist in Failed Coup : Justice: Ex-leader of party sentenced to eight years for backing attempt to overthrow Gorbachev“, *Los Angeles Times*, 28. července 1995,

http://articles.latimes.com/1995-07-28/news/mn-28954_1_communist-party (staženo 14. 4. 2012).

⁵¹ Bleire „Latvija“, 59.

⁵² Latvijas un Krievijas attiecības, <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/divpusejas-attiecibas/Krievija/> (staženo 14. 4. 2012).

3 Alfrēds Rubiks

3.1 Od kolchozu k symbolu sovětské moci v Lotyšsku

Alfrēds Rubiks se narodil 24. září 1935 ve městě Daugavpils, které leží na východě země, v Latgalsku. Válku strávil jako dítě v Kurzemsku, na západě země, kde podle svých slov zažil opravdové hrůzy války.⁵³ Jeho otec bojoval za války v Rudé armádě, ve které také padl. Rubiksův nevlastní otec, s nímž vyrůstal, a jehož považuje za svého otce, byl naopak za války odveden Němci a bojoval v lotyšských legiích SS. Po válce nějakou dobu pobýval v pracovním táboře, než se vrátil zpátky k rodině. Kvůli otčimově minulosti rodina očekávala, že je nemine cesta do vyhnanství na Sibiř, která po válce hrozila téměř každému, kdo byl z pohledu Sovětského svazu sebeméně nebezpečný.⁵⁴

Velký vliv na ideologii, kterou později zastával, měl pravděpodobně fakt, že již od svých 13 let pracoval v kolchoze. Zde pozoroval, jak se z válkou zbídačeného podniku stává zdravá a prosperující farma.⁵⁵ Do komunistické strany vstoupil v roce 1958 a po svém přesunu do Rigy, kde studoval na polytechnickém institutu, začala pomalu stoupat jeho stranická hvězda. Alfrēds Rubiks byl příkladem člověka, který se postupnými krůčky od řadového člena komunistické strany postupně dostal až na samý vrchol stranické pyramidy. Od roku 1962 do roku 1968 byl tajemníkem ústředního výboru rižské frakce Komsomolu, později byl starostou jedné ze čtvrtí Rigy a od roku 1980 byl poslancem Nevyššího sovětu. Již o dva roky později se posunul do pozice ministra průmyslu Lotyšské SSR.⁵⁶

Nejvýrazněji se ovšem v 80. letech zapsal do paměti Lotyšů jako starosta Rigy, jímž byl od roku 1984 do roku 1990. Rubiks byl velmi aktivním a dlouhou dobu také poměrně oblíbeným starostou. Mimo jiné byl znám svým pozitivním přístupem ke

---

⁵³Elita Veidemane, Rubiks: Manī dominē latviskais moments”, *www.nra.lv*, 30. července 2009, <http://nra.lv/articles/print.htm?id=27079> (staženo 14. 4. 2012).

⁵⁴Elita Veidemane, „Kā dzīvo Rubiks 14 gadus pēc puča”, *Vakasas Ziņas*, 20. srpna 2005, <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/54176?ref=theme> (staženo 14. 4. 2012).

⁵⁵„Manī dominē latviskais moments”.

⁵⁶Priekšsēdētājs – Alfrēds Rubiks, *Latvijas socialistiskā partija*, http://www.latsocpartija.lv/lapas_lv/priekssedetajs.html (staženo 14. 4. 2012).

sportu a jeho propagaci,⁵⁷ zasadil se o renovaci chátrajícího Starého Města a zřídil organizovaný sběr městského odpadu.⁵⁸ Byl také velkým propagátorem a zastáncem myšlenky vybudování metra v hlavním městě Lotyšska. Tato skutečnost mu však velkou měrou ubrala na popularitě. Ve druhé polovině 80. let, kdy se o stavbě systému podzemní dráhy uvažovalo, sílila nejrůznější ekologická hnutí v celém Pobaltí, která bojovala nejen za zlepšení zhoršujícího se životního prostředí v důsledku necitlivé industrializace. Jak už bylo v první kapitole zmíněno, fungovala tato hnutí také jako jakási platforma pro formující se národní hnutí. Odpůrci vybudování metra se kromě poškození Starého Města a případných ekologických potíží obávali především další imigrace nelotyšského obyvatelstva, jež provázela předchozí sovětskou industrializaci.⁵⁹

Když se ve druhé polovině 80. let začala tvořit různá protestní hnutí s nádechem lotyšského nacionalismu, Rubiks, etnický Lotyš, stál od samého počátku v opozici a postupem času se stal symbolem a čelním představitelem sovětské moci v Lotyšsku. Projevilo se to v roce 1990, tedy v roce, kdy Lotyšsko vyhlásilo nezávislost. V tomto roce získal tři významné posty, které upevnily jeho pozici nejvýznamnějšího oponenta Lotyšské lidové fronty a všem odstředivým tendencím ve společnosti. Byl zvolen do Sjezdu lidových poslanců Sovětského svazu, stal se členem politbyra Komunistické strany Sovětského svazu a především nahradil Jānise Vagrise na postu prvního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Lotyšska.⁶⁰ Svůj negativní postoj k Lidové frontě vysvětlil při jednom z rozhovorů roku 2005: „*Byl jsem proti tomu všemu. Zaprvé se mi nelíbil ten název - fronta. Já jsem zažil válku a tam mi to s těmi frontami stačilo. Zadruhé, přestože mi bylo jasné, že systém, ve kterém žijeme, měl jisté problémy, tak byl stále lepší než kapitalismus, který jsem měl možnost zažít nejen z té světlé, ale také z té stinné stránky. Dělat něco jiného? Ne, byl jsem kategoricky proti.*“⁶¹

Když se tedy 4. dubna 1990 hlasovalo v Nejvyšším sovětu, který byl zvolen demokratickými volbami, o nezávislosti Lotyšska na Sovětském svazu, tak se stejně jako další zástupci frakce Rovnost tohoto hlasování na protest neúčastnil. Ještě před samotným hlasováním si však vzal slovo a v dlouhém projevu se snažil vysvětlit, proč

---

⁵⁷ Cyklostezka mezi městy Riga a Jūrmala, kterou nechal vybudovat, se dodnes neoficiálně nazývá „Rubiksova cesta“.

⁵⁸ Lato Lapsa, Sandris Metuzāls, Kristīne Jančevska, *Mūsu Vēsture: 1985 – 2005*, (Riga: Atēna, 2007), 35.

⁵⁹ Ibid., 68-69.

⁶⁰ „Priekšsēdētājs – Alfrēds Rubiks”.

⁶¹ „Kā dzīvo Rubiks 14 gadus pēc puča”.

je případná nezávislost špatná volba jak z historického, tak především ekonomického hlediska.⁶²

Vyhlášení lotyšské nezávislosti však nezabránil a z politického výsluní se přesunul do opozice, kterou organizoval. Jak již bylo v první kapitole zmíněno, k funkcím, které již zastával, se nedlouho po vyhlášení nezávislosti přidal ještě předseda Komise na ochranu občanských práv a ústav SSSR a Lotyšské SSR, která zastřešovala organizace, jež stály v opozici k novému státnímu zřízení. Jeho popularita mezi obyvatelstvem však byla v této době velmi nízká. V jednom z prvních průzkumů veřejného mínění ohledně oblíbenosti politiků z konce roku 1990 se společně s vedoucími představiteli Interfrontu Lopatinsem a Aleksejevem umístil na nejnižších příčkách, zatímco zástupci lidové fronty jako byl Ivars Godmanis či Jānis Peters vyšli z tohoto průzkumu nejlépe. Nutno podotknout, že se jednalo o průzkum, kterého se účastnili nejen Lotyši, ale také rusky mluvící občané žijící na lotyšském území.⁶³ Rubiks však stále bojoval všemi možnými prostředky proti způsobu, jakým došlo k vyhlášení nezávislosti: způsobu, který považoval za protiprávní.⁶⁴ Důkazem, že dále bojoval za navrácení situace do stavu před 4. květnem, byla výzva zaslaná 6. prosince 1990 Michailu Gorbačovovi, která žádala o zavedení přímé prezidentské vlády v Lotyšsku. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat a v lednu roku 1991 již byly sovětské tanky a jednotky v ulicích Rigy.

Rubiks byl aktivním až do událostí srpna roku 1991, a především během nich, když vyslovil podporu pučistům, kteří se v Moskvě pokusili svrhnout reformního Gorbačova. Na tiskové konferenci, která byla narychlo svolána do budovy ústředního výboru strany v Rize, navrhnul zrušení všech organizací, které by byly v opozici komunistické straně, stejně tak jako zrušení jakéhokoliv nepohodlného tisku. Dále navrhnul stíhání členů Nejvyššího sovětu a Lotyšské lidové fronty Jurise Dobelise a Ivarse Godmanise s tím, že jakákoliv opozice bude potlačena jakýmikoliv způsoby, silou nevyjímaje.⁶⁵ Tento plán však poté, co byli pučisté v Moskvě potlačeni a Nejvyšší sovět odhlasoval 21. srpna nezávislost de facto, nevyšel. Naopak, Alfrēds Rubiks byl 23. srpna, paradoxně v den výročí podpisu paktu Molotov-Ribbentrop, za své jednání společně s Ojarsem Potrekim zatčen. Jeho významné postavení v době puče

---

⁶² „Latvijas Republikas Augstākās Padomes pirmās sesijas 4. sēde“.

⁶³ Lapsa, „Mūsu vēsture”, 199.

⁶⁴ Viz příloha č. 1.

⁶⁵ Augusta puča notikumi, *Latvijas valsts arhīvs*, <http://www.itl.rtu.lv/LVA/index3.php?id=1142> (staženo 16. 4. 2012)

dokumentují slova Michaila Gorbačova, poté, co se vrátil do prezidentského úřadu, a která pronesl na tiskové konferenci v Moskvě v den, kdy byl v Rize zatýkán Rubiks: „Z rozhovorů, které jsem v posledních několika dnech měl, jsem mluvil s mnoha lidmi – s prezidentem Bushem, s prezidentem Mitterandem, s kancléřem Kohlem. Všichni kromě Kaddáfího, Husajna a Rubikse se mnou souhlasí.“⁶⁶

3.2 Pobyť ve vězení

Paradoxem bylo, že Rubiks byl původně obviněn z velezrady podle sovětské legislativy, jelikož ta lotyšská v době obvinění neexistovala. Trest smrti, který za velezradu hrozil, byl lotyšskými úřady změněn, podle Rubikse proto, že „*Lotyšští nacionalisté se zalekli toho, že by podle stejného článku mohli být rovněž souzeni, jelikož jejich chování se opravdu rovnalo velezradě.*“⁶⁷ Nejvyšší sovět zbavil Rubikse 22. srpna 1991 imunity, tedy pouze den před jeho zatčením. Rubiks však spoléhal na fakt, že byl nadále členem Sjezdu lidových poslanců SSSR a měl tedy diplomatickou imunitu. Veškeré zákony nezávislého Lotyšska však byly nadřazené těm sovětským, takže jeho zatčení nic nebránilo. Stejně jako nerespektoval způsob, jakým byla vyhlášena lotyšská nezávislost, nerespektoval ani authority, které ho, podle jeho názoru, protizákonně zatkl. Poté, co mu bylo odmítnuto nahlédnutí do zákona, podle něhož s ním bylo jednáno jako s vlastizrádcem, odmítnul vypovídat a rozhodl se pro protestní hladovku.⁶⁸

Vyšetřování případu zabralo dva roky a stejnou dobu trval samotný proces, než byl Rubiks v červenci roku 1995 odsouzen k osmi letům odnětí svobody, z čehož si tedy již čtyři roky odseděl. Rubiks tak byl jediným, společně s Ojarsem Potrekim, který byl podmíněčně odsouzen na 3 roky a který byl odsouzen za účast na pokusu o převrat v SSSR v srpnu 1991.⁶⁹ Ani pobyt ve vězení však Rubikse neodradil od zapojení se do politiky samostatného Lotyšska. Krátce po zatčení mu sice byl zrušen mandát poslance

---

⁶⁶ AFTER THE COUP; The Gorbachev Account: A Coup 'Against the People, Against Democracy', *The New York Times*, 23. srpna 1991, <http://www.nytimes.com/1991/08/23/world/after-the-coup-the-gorbachev-account-a-coup-against-the-people-against-democracy.html?pagewanted=all&src=pm> (staženo 16. 4. 2012)

⁶⁷ John Bachtel, „Latvia and the Collapse of the USSR: Interview with Alfred Rubiks, *Political Affairs*, 19. prosince 2009, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://politicalaffairs.net/latvia-and-the-collapse-of-the-ussr-interview-with-alfred-rubiks/>, (staženo 16. 4. 2012).

⁶⁸ Ibid.

Nejvyššího sovětu, orgánu, který fungoval až do roku 1993, kdy se konaly první parlamentní volby v nezávislém Lotyšsku. Ve volbách do tohoto parlamentu, který svým názvem Saeima i svou strukturou navazoval na ten meziválečný, Rubiks úspěšně kandidoval za politickou stranu Rovnost. Dne 6. července 1995 vstoupil v platnost zákon, jenž odepřel osobám, které byly členy Komunistické strany Lotyšska a dalších přidružených organizací po 13. lednu 1991, možnost být zvolen do parlamentu. Později se tento zákaz rozšířil také na volby do městských a okresních zastupitelstev.⁷⁰ Rubiks, stejně jako mnozí další, tak přišel o možnost se dalších voleb do parlamentu a místních zastupitelstev účastnit. V roce 1996 byl však Rubiks, nyní již odsouzen, nominován Socialistickou stranou Lotyšska na prezidentský úřad. V nepřímé prezidentské volbě pro něj zvedlo ruku 5 ze 100 poslanců Saeimy. Prezidentem se podruhé v řadě stal Guntis Ulmanis.⁷¹ Poté, co Rubiks strávil za mřížemi tři čtvrtiny svého trestu, byl v listopadu 1997 propuštěn za ovací desítek jeho příznivců, kteří ho přímo u věznice žádali o rychlé napravení „pořádku“ v tehdejší Lotyšsku.⁷²

3.3 Z vězení zpět do aktivního politického života

Jak již bylo uvedeno, Alfrēdse Rubikse od aktivní účasti na politickém životě v Lotyšsku neodradilo ani odnětí svobody. Fakt, že i přes tuto skutečnost našel v řadách voličů dostatek sympatizantů ke svému zvolení do parlamentu v roce 1993 a k získání důvěry své strany ke kandidatuře na prezidenta o tři roky později, dokládá, že byl Rubiks postavou, která polarizovala lotyšskou společnost. Prominutí poslední čtvrtiny Rubiksova trestu a Rubiksovo následné opuštění vězení 5. listopadu 1997 vyvolalo rozporuplné reakce, především mezi politickými elitami. Juris Dobelis, poslanec za nacionalistickou stranu TB/LNNK a bývalý čelní představitel Lotyšské národní fronty, se vyjádřil v tom smyslu, že *„Lidé, kteří pracovali proti lotyšské nezávislosti, si nezaslouží předčasné propuštění z vězení.“*⁷³ Naopak Filips Stroganovs, předseda

---

⁶⁹ „Latvian Court Convicts Communist in Failed Coup“.

⁷⁰ Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57839> (staženo 16. 4. 2012).

⁷¹ Latvijas Republikas 6.Saeimas ārkārtas sesijas sēde 1996.gada 18.jūnijā, *Saeima*, http://www.saeima.lv/steno/st_96/st1806.html (staženo 16.4. 2012).

⁷² Inta Lase, „Rubiku izlaiž no cietuma“, *Diena*, 6. listopadu 1997, <http://www.diena.lv/arhivs/alfredu-rubiku-izlaiž-no-cietuma-10020363> (staženo 16. 4. 2012).

⁷³ Ibid.

Socialistické strany Lotyšska, za kterou Rubiks neúspěšně kandidoval v prezidentských volbách roku 1996, se „... konečně cítil, že žije v demokratickém státu.“⁷⁴

Přesto, že ze zákona bylo Rubiksovi zakázáno kandidovat do voleb jak parlamentních, tak do místních zastupitelstev, se všeobecně předpokládalo, že se po svém propuštění z vězení stane jedním z předních představitelů levicové politiky. Poté, co byla Komunistická strana Lotyšska dne 23. srpna 1991 prohlášena za protiústavní a tím pádem zrušena, se lotyšská krajní levice rozštěpila na několik stran a frakcí, do nichž se přesunuli bývalí členové komunistické strany, kteří se rozhodli pokračovat ve svých politických kariérách i v novém státním zřízení. Pro politickou situaci prvních let nezávislosti Lotyšska byla typická roztržitost politických stran a také jejich nestabilita, kdy různě vznikaly, zanikaly či tvořily koalice. Nejinak tomu bylo u krajní levice. Sám Rubiks se angažoval prakticky ve všech uskupeních z krajního spektra levice.

Poté, co v době svého pobytu ve vězení kandidoval v roce 1993 do parlamentu za Rovnost a v roce 1996 na prezidenta za Socialistickou stranu, se po svém návratu na svobodu angažoval v trojkoalici, k níž vedle dvou zmíněných patřila ještě Lidová strana shody (*Tautas saskaņas partija*), pod jejímž názvem toto uskupení získalo 16 křesel ve volbách do Saeimy roku 1998.⁷⁵ Rubiks v úzké spolupráci mezi stranami, které se hlásily k odkazu socialismu, viděl jedinou možnost, jak dál šířit tyto myšlenky v rámci „buržoazní demokratické republiky“, jak sám nazýval Lotyšsko.⁷⁶ Rubiks se ihned po svém propuštění z vězení nestal členem žádné politické strany, pouze podporoval platformy, které mu byly ideologicky blízké. V roce 1998 se dokonce v ruském tisku objevila informace, že by mohl Rubiks přesídlit do Moskvy a stát se lídrem Ruské komunistické strany. Této možnosti nahrával především fakt, že v Lotyšsku, jak známo, se ze zákona nemohl účastnit voleb. Během své návštěvy Moskvy v únoru 1998 se Rubiks setkal jak se starostou Moskvy Jurijem Lužkovem, tak s předsedou komunistické strany Genadijem Zjuganovem, jehož nazval „příliš demokratickým“.⁷⁷ Možnost, že by se Rubiks stal lídrem Ruské komunistické strany, nakonec i z tohoto důvodu padla.

---

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ 7. Saeimas vēlēšanās, <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/base.vel7.sa3> (staženo 25. 4. 2012).

⁷⁶ Nellija Ločmele, „Rubiks aicina aktīvi darboties buržuāziski demokrātiskā republikā“, *Diena*, 16. února 1998, <http://www.diena.lv/arhivs/rubiks-aicina-aktivi-darboties-burzuaziski-demokratiska-republika-10026984> (staženo 25. 4. 2012).

3.4 Rubiks a Socialistická strana Lotyšska

V roce 1999 se Rubiks poprvé od roku 1991 stal oficiálním členem politického uskupení, když byl během V. sjezdu Socialistické strany Lotyšska zvolen jejím novým předsedou. V této pozici nahradil již dříve zmíněného Filipse Stroganovse, s nímž dříve působil ve vedení Komunistické strany Lotyšska a jenž se jako poslanec Nejvyššího sovětu, podobně jako Rubiks, neúčastnil hlasování o Deklaraci nezávislosti 4. května 1990. Jeho angažování do pozice předsedy byl logický krok. Rubiks nebyl pouze symbolem socialistického přesvědčení a minulého režimu, na který strana navazovala. Byl také symbolem člověka, jenž nezměnil své ideologické přesvědčení ani v době, kdy to udělala spousta bývalých členů komunistické strany, čímž si zjednodušila cestu do politiky nového státu, ale ani během svého pobytu ve vězení, do něhož se dostal právě kvůli svému jednání, které pramenilo z oddanosti komunismu a Sovětskému svazu.

S Rubiksem v čele strany vstupovala Socialistická strana Lotyšska v roce 2002 do parlamentních voleb znovu na společné kandidátce koalice Za lidská práva v jednotném Lotyšsku (*Par civlēka tiesībām vienotā Latvijā*) společně s Lidovou stranou shody a Rovností. Seskupení ovšem netrvalo dlouho, jelikož se podle Rubikse ostatní dvě strany, především Rovnost vedená Tatjanou Ždanokou, příliš vzdalovaly socialistickým ideálům a že „*Ždanoce se nedalo v jejích politických pohledech věřit.*“⁷⁸ Po rozpadu této koalice našla strana partnera v koalici stran Centrum shody (*Saskaņas centrs*), v rámci níž její kandidáti usilovali o hlasy obyvatelstva ve volbách do Saeimy v letech 2006, 2010 i 2011, kdy počet jejích kandidátů zvolených do parlamentu nikdy nepřesáhnul 4 křesla. Centrum shody jako celek však mimořádné volby v roce 2011 vyhrálo, přesto se však nakonec dostalo do opozice.⁷⁹

Kromě parlamentních voleb se kandidáti Socialistické strany Lotyšska objevili také na kandidátce Centra shody pro volby do Evropského parlamentu v roce 2004 a 2009. Na tyto volby se nevztahoval zákon, který Rubiksovi a dalším zakazoval participovat na volbách z důvodů své komunistické minulosti. Voleb v roce 2004 se Rubiks přesto nemohl účastnit, jelikož měl záznam v trestním rejstříku, který mu měl

---

⁷⁷ Pāvēls Širovs, „Kommersant Daily: Rubiks var pārcelties uz Maskavu“, *Diena*, 4. února 1998, <http://www.diena.lv/arhivs/kommersant-daily-rubiks-var-parcelties-uz-maskavu-10026119> (staženo 25. 4. 2012).

⁷⁸ Rubiks: PCTVL sevi ir izsmēlusi, *LETA*, 13. května 2003, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/rubiks-pctvl-sevi-ir-izsmelusi.d?id=5387586> (staženo 27. 4. 2012).

⁷⁹ 11.Saeimas vēlēšanas, <http://web.cvk.lv/pub/public/30047.html> (staženo 27. 4. 2012).

vypršet až v listopadu 2005,⁸⁰ a který mu podle lotyšského volebního zákona znemožňoval kandidovat.⁸¹ V těch následujících byl lídrem kandidátky Centra shody a jako jediný se dostal do Evropského parlamentu, kde se zabývá tématem zemědělství a rozvoje venkova a je členem předsednictva parlamentní skupiny Konfederace Evropské sjednocené levice a Severské zelené levice.

3.5 Program a ideologie strany

Socialistická strana Lotyšska byla v roce 1994 založena „... za účelem obnovení organizované socialistické platformy, která byla přerušena buržoazní kontrarevolucí v roce 1991“.⁸² Tato strana byla postavena na ideologii marxismu-leninismu a internacionalismu a ve své podstatě přímo navázala na zrušenou komunistickou stranu. Ve svém programovém prohlášení z roku 2005 se však hlásí ještě ke staršímu odkazu, a to k Lotyšské sociálnědemokratické dělnické straně, která byla založena v roce 1904, a která je považována za první politickou stranu na lotyšském území, čímž je obhajována významnost socialistické ideologie pro lotyšské dějiny. Historickému vývoji socialistické ideologie na lotyšském území je věnována téměř polovina tohoto čtyřicetistránkového dokumentu. Ve druhé části je kriticky popsána jak ekonomická, tak sociální a politická situace v Lotyšsku po roce 1991, která je samozřejmě doplněna o návrhy, jak situaci zlepšit podle přesvědčení socialistické strany. Obviňovány jsou „kontrarevoluční síly“, které se po roce 1991 dostaly k moci, a které dovolily shromážďovat majetek a politickou moc v rukou několika jedinců, kteří následně vykořisťují obyvatelstvo.⁸³ Průmyslová výroba údajně klesla o 40 %, zemědělská produkce pak o 50 %. Strana a potažmo Rubiks zašla v kritice až tak daleko, že obvinila nezávislé Lotyšsko, že nedokázalo svému obyvatelstvu zajistit základní právo – právo na život. Toto obvinění je argumentováno téměř patnáctiprocentním úbytkem lotyšského obyvatelstva za 15 let existence nového státu. Takovýto údaj je přirovnáván

---

⁸⁰ Alfrēds Rubiks gatavs kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās, *LETA*, 16. října 2005, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/alfreds-rubiks-gatavs-kandidet-eiropas-parlamenta-velesanas.d?id=12527389> (staženo 27. 4. 2012).

⁸¹ Saeimas vēlēšanu likums, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=35261> (staženo 27. 4. 2012).

⁸² LSP Dibināšanas vēsture, *Latvijas socialistiskā partija*, http://www.latsocpartija.lv/lapas_lv/vesture.html (staženo 27. 4. 2012).

⁸³ Latvijas socialistiskās partijas programma (Rīga, 2009), http://www.latsocpartija.lv/lapas_lv/dokumenti.html (staženo 27. 4. 2012).

ke ztrátám za druhé světové války.⁸⁴ Přestože se jedná na první pohled o stranu antisystémovou, která se podle svého programu snaží o navrácení k minulému režimu, téměř vždy si dokázala najít koaličního partnera, v současné době dokonce nejpoblárnější stranu v zemi Centrum shody.

3.6 Kritika EU

Samostatnou kapitolou kritiky je lotyšské členství v Evropské unii a NATO. Alfrēds Rubiks, přes svoje členství v Evropském parlamentu, je toho názoru, že svým vstupem do EU ztratilo Lotyšsko svou nezávislost v ekonomice, zahraniční politice i vnitřních záležitostech. Takový argument z úst člověka, který je v Lotyšsku symbolem režimu Sovětského svazu, je přinejmenším zvláštní. Podle něj je Lotyšsko, stejně tak jako ostatní malé členské státy, jejím otrokem, kdy celá její existence, o níž je přesvědčen, že nebude mít dlouhého trvání, je postavena na ochraně a podpoře velkých kapitalistických ekonomik.⁸⁵ Paradoxem je, že Rubiks členství Lotyšska v EU, jehož je součástí, nepovažuje za legitimní. Podle něj bylo referendum o vstupu do Evropské unie v roce 2003 neplatné, jelikož se ho nemohla zúčastnit přibližně třetina obyvatel Lotyšska.⁸⁶ Tou třetinou obyvatel měl Rubiks na mysli obyvatele Lotyšska, kteří disponují statusem neobčanů. Tito lidé, v drtivé většině rusky mluvící obyvatelstvo, na lotyšské území přišli po druhé světové válce z jiných svazových republik. V roce 1991 na rozdíl od lidí, kteří prokázali, že byli občany meziválečného Lotyšska, nezískali automaticky občanství obnoveného lotyšského státu, bez kterého jim jsou odepírána některá základní práva, jako je volit, být volen, vlastnit půdu, apod. Lotyšská vláda se tímto krokem bránila rusifikaci, které se po dlouhých padesáti letech zbavila. Neobčané však mohou občanství získat, pokud splní základní podmínky, kterými jsou znalost lotyštiny, lotyšských dějin a hymny.⁸⁷

---

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Viz příloha č. 1.

⁸⁶ „Latvijas socialistiskās partijas programma“

⁸⁷ Pro více informací o statusu neobčanů - Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības <http://www.likumi.lv/doc.php?id=77481> (staženo 28. 4. 2012).

4 Tatjana Ždanoka

4.1 Od profesorky matematiky k poslankyni Nejvyššího sovětu Lotyšské republiky

Tatjana Ždanoka se narodila 8. května 1950 v Rize do rusko-židovské rodiny. Matka pocházela z ruské pravoslavné rodiny, židovská rodina z otcovy strany ovšem původně pocházela z Rezekne, města téměř na hranicích s Ruskem, kde především před první světovou válkou platila za bohatou obchodnickou rodinu. Jméno jejího pradědečka, velmi aktivního místního mecenáše, dokonce nesla jedna z ulic ve městě. Politicky se angažoval až jeden z babiččinych bratrů v meziválečném období, kdy byl členem mládežnické levicové organizace. Poté, co mu po pravcovém převratu Kārliše Ulmanise hrozilo zatčení, odešel do Ruska, kde byl, jak se Tatjana Ždanoka dověděla z archivů, které se veřejnosti otevřely v devadesátých letech, zatčen a popraven během stalinských čistek jako lotyšský špion. Nejhorší časy pro rodinu přišly s příchodem druhé světové války, kdy byla prakticky celá povražděna v rižském ghettu. Jedním z mála členů, který z této rozvětvené rodiny přežil, byla babička z otcovy strany, která před první světovou válkou odešla do Petrohradu studovat vysokou školu, odkud se v roce 1945 vrátila do Rígy, kde se také usadila.⁸⁸

Přestože do komunistické strany vstoupila poměrně mladá, již během svých studií na vysoké škole, kde studovala matematiku, Ždanoka se dlouho nijak politicky neangažovala. Díky svým výborným studijním výsledkům a samozřejmě také díky svému členství ve straně se dostala v tehdejším Sovětském svazu k ojedinělé možnosti studovat na univerzitě v západní Evropě, konkrétně v Montpellier v letech 1982 a 1983. Tato zkušenost, společně s nástupem perestrojky, ovlivnila podle jejích slov rozhodnutí pro vstup do politiky a také názory, které v ní zastávala.⁸⁹ V době, kdy byla zavedena perestrojka, byla Ždanoka lektorkou na ekonomické fakultě v Rize. Jako vystudovaná matematická viděla potřebu změn především v ekonomické sféře, přičemž k politickým a sociálním změnám se mělo dojít postupně „... *formou evoluce, ne revoluce*.“⁹⁰ Když se v Lotyšsku roku 1988 ustanovila Lotyšská lidová fronta, tak do ní vstoupila také

---

⁸⁸ Egīls Zīmis, „Evolucioniste“, *Diena*, 26. ledna 2002, <http://www.diena.lv/arhivs/evolucioniste-11228619> (staženo 1. 5. 2012).

⁸⁹ Juris Šleisers a Jurgis Liepnieks, „Tiramisu ar valsts ienaidnieci“, *Santa*, č. 3, (březen 2011): 38 – 43.

⁹⁰ Gary Peach, „Eastern outsider“, *European Voice*, 29. března 2012, <http://www.europeanvoice.com/article/imported/eastern-outsider/74013.aspx> (staženo 1. 5. 2012).

Ždanoka. Prolotyšský nacionalismus, který v lidové frontě podle Ždanoky převládal, ji však donutil z tohoto hnutí vystoupit. Ždanoka byla především proti názoru, že by se mělo navázat na meziválečné Lotyšsko, jelikož slabosti meziválečného režimu a jeho špatným mezinárodním vztahům dávala nepřímou vinu osud lotyšských židů. Přímou naopak obvinila Lotyšské, že se podíleli na pogromech dříve, než Němci dorazili na lotyšské území.⁹¹ Je nutné zmínit, že přestože meziválečný režim Kārliše Ulmanise byl autoritativní, svými represemi mířil jak na levici, tak na radikální pravici. Během jeho vlády nebyl vykonán ani jeden trest smrti a židé rozhodně nepodléhali rasové diskriminaci.⁹²

Nedlouho po svém krátkém „účinkování“ v Lotyšské lidové frontě, 7. ledna 1989, stála Ždanoka u zrodu Interfrontu, který se postavil do opozice lidové frontě. Na prvním kongresu Interfrontu byla Ždanoka zvolena do desetičlenné rady tohoto hnutí,⁹³ které v následujících měsících, jak je zmíněno v první kapitole, podnikalo mnoho různých akcí, které měly za cíl ochromení moci lidové fronty a především zabránění odštěpení Lotyšska od Sovětského svazu.

Z výše uvedených informací tak můžeme vyčíst, že její aktivní zapojení do boje za zachování Sovětského svazu nepramenilo z přesvědčení o komunistické ideologii. Ždanoka se sama považuje spíše za sociální demokratku, která není revolucionářkou, ale vidí cestu v evoluci a v kombinaci kladů socialismu a kapitalismu.⁹⁴ Její aktivní zapojení tedy pramenilo z přesvědčení o ekonomických změnách, které z jejího pohledu měly proběhnout v rámci Sovětského svazu, zatím beze změn politických a sociálních, a především z negativního postoje vůči lotyšskému nacionalismu, který mohl potenciálně ohrožovat postavení ruskojazyčné populace.⁹⁵

Ždanoka v březnu roku 1990 úspěšně kandidovala ve volbách do Nejvyššího sovětu, kde byla členkou frakce Rovnost. Následně byla v dubnu zvolena do Revizní komise KSL. Společně s ostatními členy Rovnosti se 4. května 1990 protestně neúčastnila hlasování o Deklaraci nezávislosti Lotyšska. Z 59 poslanců z frakce Rovnost byla Ždanoka jedinou ženou. Tato skutečnost nebránila tomu, aby se stala jednou z významných postav tohoto uskupení. Spolustraníček Oļegs Ščipovs si ve svých pamětech poznamenal: „*V rámci frakce se vytvořila skupina lidí, která reálně*

---

⁹¹ „Evolucioniste“.

⁹² Švec, „Dějiny pobaltských zemí“, 192 – 194.

⁹³ Bērzs, „Sarkanie Burbuļi“, 18 – 19.

⁹⁴ Nick Coleman, Stubborn survivor speaks out, *The Baltic Times*, 17. května 2001, <http://www.baltictimes.com/news/articles/4958/> (staženo 1. 5. 2012).

ovlivňovala politiku frakce, a která měla určité informace, které se nedostaly k ostatním členům. V této skupině figuroval Dīmanis, Romašovs a Ždanoka.”⁹⁶

Rok 1990 znamenal pro politickou kariéru Tatjany Ždanoky strmý vzestup. Z řadové členky strany a profesorky matematiky se stala poslankyní Nejvyššího sovětu, aktivní členkou strany a bojovnicí proti samostatnosti Lotyšska. Přes všechny tyto skutečnosti nejsou, v dostupných materiálech, prakticky žádné informace o jejích konkrétních aktivitách během událostí z ledna 1991 a po nich. Jméno Tatjany Ždanoky se objevuje až 21. srpna, kdy byla mezi 13 poslanci, kteří hlasovali proti ve věci obnovení nezávislého lotyšského státu de facto.⁹⁷

Své rozhodnutí zůstat „věrná“ komunistické straně, jejíž podpora se po lednových událostech v Rize roku 1991, které ovšem Ždanoka považovala za provokaci lotyšských nacionalistů, postupně snižovala, až se dostala na úplný okraj společnosti, vysvětlila v jednom z rozhovorů, který vzniknul v roce 2004. *„Považovala jsem za neférové opustit stranu kvůli tomu, že se ocitla v těžkých časech. Myšlenka komunismu je hezká. Je to jako být křesťanem. Člověk nezmění svou víru jenom kvůli špatným věcem, které se udály za křížáků.“* Přitom kritizovala ty, kteří změnili politické přesvědčení ve chvíli, kdy *„jim nemohlo pomoci v politické kariéře.“⁹⁸* Ždanoka věřila, že Komunistická strana Lotyšska může fungovat v rámci multistranického systému nezávislého Lotyšska, jelikož se s touto formou setkala již během své stáže ve Francii a uvažovala o ní ještě v době, kdy bylo Lotyšsko součástí Sovětského svazu.⁹⁹ K této možnosti však nedošlo, jelikož byla strana a další organizace, které s ní byly úzce spojeny, včetně Interfrontu, který Ždanoka zakládala, v září roku 1991 zrušena.

4.2 Problémy se získáním lotyšského občanství a zákaz aktivně se účastnit voleb

Ždanoka, stejně jako ostatní poslanci, kterým jejich mandát nebyl zrušen, zůstala poslankyní Nejvyššího sovětu až do roku 1993, kdy proběhly první volby do Saeimy podle obnovené ústavy z roku 1922. Do těchto voleb však Ždanocce volební komise

---

⁹⁵ Šleisers a Liepnieks, „Tiramisu ar valsts ienaidnieci”, 50.

⁹⁶ Bērzs, „Sarkanie Burbuļi”, 50.

⁹⁷ Ibid., 110.

⁹⁸ „Most stubborn survivor speaks out”.

⁹⁹ Šleisers a Liepnieks, „Tiramisu ar valsts ienaidnieci”, 38 – 43.

nepovolila kandidovat, přestože původně figurovala na kandidátce nově vytvořené strany Rovnost. Lotyšské úřady totiž Ždanoku neregistrovaly jako lotyšskou občanku. Tato skutečnost znemožnila Ždanoce kandidovat v následujících volbách do Saeimy v roce 1995 a také ve volbách do místního zastupitelství o rok dříve. Důvodem bylo, že v roce 1940, kdy proběhla invaze sovětských vojsk do Lotyšska, nebyla na jeho území Ždanočina babička, jediná členka rodiny, která přežila holocaust a tedy i druhou světovou válku. Tato skutečnost komplikovala Ždanoce získání lotyšského občanství, protože to podle zákona automaticky získávali pouze lidé, kteří byli občany Lotyšska před 17. červnem 1940 nebo jejich potomci.¹⁰⁰ Poté, co se více než čtyři roky Ždanoka snažila dokázat úřadům, že její předkové byli občany meziválečného Lotyšska, získala v lednu 1996 lotyšské občanství.¹⁰¹ O rok dříve však vešel v platnost v předchozích kapitolách zmíněný zákon, který znemožňoval bývalým členům komunistické strany, kteří byli jejími členy po 13. lednu 1991, kandidovat ve volbách. Tento zákaz se vztahoval také na Ždanoku, která se však vždy objevila na kandidátce své strany, než byla centrální volební komisí vyškrtuta. To se nestalo v roce 1997, kdy byla zvolena do řížského městského zastupitelstva. O rok později jí byla znemožněna kandidatura do Saeimy a v roce 1999 bylo generální prokuraturou přehodnoceno její zvolení a setrvání v pozici městské zastupitelky a podle zákona o volbách do městského zastupitelstva, jí byl za aktivní činnost v Komunistické straně Lotyšska po 13. lednu 1991 zrušen mandát městské zastupitelky. Ždanoka se svým obhájcem marně argumentovala tím, že tento zákon odporuje Ústavě a také mezinárodním lidsko-právním standardům. Bránila se tím, že Komunistická strana Lotyšska byla oficiálně legální až do 10. září 1991 a že je tedy trestána za činnost v legální politické straně. Byla si jistá, že se jednalo o rozhodnutí, které mělo poškodit její osobu a také stranu, jelikož na porušení volebního zákona upozornila strana Saimnieks, jež podle slov Ždanoky bojovala s její stranou „*o levicového voliče*“.¹⁰²

---

¹⁰⁰ FIRST SECTION: CASE OF ŽDANOKA v. LATVIA, *EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS*, 17. června 2004, http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CE8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.londonmet.ac.uk%2Flibrary%2Fm35818_24.doc&ei=scS1T5HMBsmU0QXIyv3FCg&usg=AFQjCNH4gP2L3HRgITXy9u0DN_SbjQ9bpA (staženo 3. 5. 2012).

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Nellija Ločmele, „Tatjana Ždanoka nevar būt deputāte“, *Diena*, 16. února 1999, <http://www.diena.lv/arhivs/tatjana-zdanoka-nevar-but-deputate-10400715> (staženo 3. 5. 2012).

4.3 Stranická kariéra a ochrana lidských práv

Přestože byla Ždanoce zákonem odepřena možnost kandidovat ve volbách, byla od roku 1991 velmi aktivní jak na stranické úrovni, tak na úrovni nevládních organizací. Její angažovanost při zakládání strany Rovnost, která navazovala na stejnojmennou frakci v Nejvyšším sovětu, již byla dříve zmíněna. Tato strana se orientovala především na ruskojazyčnou menšinu v Lotyšsku. Na svém počátku tato strana, jež ve volbách do Saeimy v roce 1993 získala sedm křesel, vznikla jako nevládní organizace s názvem Hnutí za sociální spravedlnost a rovnost (*Kustība par sociālo taisnīgumu un līdztiesību*). Ždanoka se stala prezidentkou tohoto hnutí a po její přeměně v politickou stranu se stala její konzultantkou v Saeimě.¹⁰³ Ve stejné funkci pokračovala také po následujících volbách v roce 1995, kdy se zástupci Rovnosti objevili na společné kandidátce Socialistické strany Lotyšska a společně toto uskupení získalo pět křesel.¹⁰⁴ Tyto strany si byly velmi blízké svou voličskou základnou, kterou z velké většiny tvořilo rusky mluvící obyvatelstvo. Strany si byly velmi blízké také svými programovými prohlášeními. To společné z roku 1995 začínalo vágním „*Práci dělníkům, pomoc zemědělcům, bezpečnost lidu.*“¹⁰⁵ V ekonomické oblasti si strany mimo jiné dávaly za cíl zlepšení lotyšského průmyslu, státní kontrolu probíhající privatizace a garanci důchodů. Ve svém programu se negativně vyjadřovaly ke snahám Lotyšska o vstup do NATO a Evropské unie a podporovaly prohlubování sblížení s Ruskem. Dále se strany zasazovaly o zrušení statusu neobčanů a udělení občanství všem lidem, kteří žili na území Lotyšska, a kteří si o lotyšský pas požádali. Bylo jim jasné, že by lotyšské občanství získalo téměř 300 000 především rusky mluvících občanů, čímž by se zvýšila také podpora jejich stran.¹⁰⁶

Ve svém vztahu k neobčanům a ruskojazyčné menšině se však přeci jenom tyto strany odlišovaly. Pro Ždanoku a její kolegy byla právě tato otázka klíčovou. Poté, co se Hnutí za sociální spravedlnost a rovnost přetransformovalo v politickou stranu, založila Tatjana Ždanoka Lotyšský výbor pro lidská práva (*Latvijas cilvēktiesību komiteja*),

---

¹⁰³ Tatjana Ždanoka - PCTVL valdes līdzpriekšsēdētāja, Eiroparlamenta deputāte, *PCLTV*, http://www.pctvl.lv/?lang=lv&mode=people&submode=leaders&cv_id=2 (staženo 3. 5. 2012).

¹⁰⁴ 6. Saeimas vēlēšanas, <http://web.cvk.lv/pub/public/27482.html> (staženo 3. 5. 2012).

¹⁰⁵ Latvijas Sociālistiskās partijas priekšvēlēšanu programma, <http://web.cvk.lv/pub/public/27759.html> (staženo 3. 5. 2012).

¹⁰⁶ Ibid.

který se později stal součástí Mezinárodního výboru pro lidská práva.¹⁰⁷ Tato organizace se věnovala a dodnes věnuje především boji za lidská práva a práva menšin, v tomto případě ruskojazyčné v Lotyšsku, které jsou podle ní v Lotyšsku systematicky porušována. Výbor pravidelně vydává publikace o situaci ruskojazyčné menšiny v Lotyšsku, o neobčanech, apod. Poskytuje také právní pomoc občanům, kteří v různých záležitostech žalovali lotyšský stát u Evropského soudu pro lidská práva.¹⁰⁸

Politiku menšin, jejich ochrany a dodržování lidských práv Ždanoka a její strana vždy nadřazovala nad ostatní body programu. Svá rozhodnutí se vždy snažila modifikovat tak, aby co nejvíce pomohla ruskojazyčné menšině, resp. neobčanům. Proto často zvedla ruku také pro rozhodnutí, která se neslučovala s programem levicové politické strany, do které se Rovnost profilovala. „Pravicově“ se rozhodovala například ve věci povolení vlastnictví privatizované půdy cizincům, čímž by tuto půdu mohli vlastnit také neobčané.¹⁰⁹ Podobné jednání se však neslučovalo s ideologií Socialistické strany Lotyšska, se kterou dlouhá léta utvářela koalice. Spojení Rovnosti a Socialistické strany Lotyšska skončilo v roce 2003, kdy Rubiks podle Ždanoky rozbil dobře fungující koalici. Tento krok podle Ždanoky dostal Socialistickou stranu Lotyšska do slepé uličky a postavil ji do pozice „*ortodoxní levicové sekty*“.¹¹⁰

Před tímto rozpadem však společně kandidovali ve volbách do Saeimy v roce 1998 a 2002. V těch prvních to bylo pod hlavičkou Lidové strany shody. Největší úspěch však přinesly volby v roce 2002, kdy se s 25 křesly stala koalice Rovnosti, Lidové strany shody a Socialistické strany Lotyšska druhou nejsilnější silou v parlamentu. Do těchto voleb trio vstupovalo pod názvem Za lidská práva v jednotném Lotyšsku (*Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā*).¹¹¹

Po výše zmíněném rozkolu mezi Ždanokou a Rubiksem se odštěpila také Lidová strana shody a Rovnost se nedlouho poté přeměnila v politickou stranu, která převzala název poslední koalice těchto tří stran, tedy Za lidská práva v jednotném Lotyšsku, jejíž předsedkyní a lídrem se stala Ždanoka. Hlavním cílem strany nadále zůstávala práva a svobody etnických a jazykových menšin.

---

¹⁰⁷ Vēsture, *Latvijas Cilvēktiesību komiteja*,

<http://www.lhrc.lv/index.php?lang=lv&mendes=men4#textbegin> (staženo 3. 5. 2012).

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ „Most stubborn survivor speaks out“.

¹¹⁰ Vēsture, *PCTVL*,

http://www.pctvl.lv/index.php?lang=lv&mode=party&submode=history&page_id=87 (staženo 3. 5. 2012).

4.4 Ždanoka vs. Lotyšsko

U Evropského soudu pro lidská práva podala žalobu na Lotyšsko také sama Ždanoka, a to v roce 2000 ve věci pasivního volebního práva, které jí bylo lotyšskými zákony odepřeno. Konkrétně mělo jít o porušení Článku 3 Protokolu 1 a Článků 10 a 11 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹¹² V roce 2004 Senát rozhodnul ve prospěch Ždanoky s tím, že byla lotyšskými zákony porušena všechna výše zmíněná práva a svobody, která garantuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Ždanocce navíc byla přirčena peněžitá náhrada za soudní výdaje, majetkovou a také nemajetkovou újmu.¹¹³ Pokud jde o závažné případy, jsou tyto po rozhodnutí Senátu předány na posouzení Velkému senátu, jehož rozhodnutí je závazné. Takto se Ždanocina žaloba dostala v roce 2006 až před Velký senát, který změnil rozhodnutí Senátu ve prospěch Lotyšska. Podle Velkého senátu bylo ze strany Lotyšska rozumné zavedení zákona, na který si Ždanoka stěžovala. V oficiálním stanovisku mimo jiné stálo: „*S ohledem na kritické události pro přežití demokracie v Lotyšsku, jež se odehrály po 13. lednu 1991, bylo pro lotyšské zákonodárství rozumné předpokládat, že vedoucí představitelé Komunistické strany Lotyšska zastávali nedemokratické názory, s výjimkou těch, kteří se svých aktivit ve straně zřekli, což žadatelka neučinila.*“¹¹⁴ Velký senát odkazoval na rok 1940, kdy Lotyšsko ztratilo svou nezávislost podepsáním Paktu Molotov-Ribbentrop, jakož „*smlouvou, která odporovala všeobecně uznávaným principům mezinárodního práva.*“¹¹⁵ Velký senát vzal také v potaz rozhodnutí Ústavního soudu Lotyšska z 30. srpna 2000, které s ohledem na politické a historické okolnosti, které zavedly příčinu pro zavedení podobného omezujícího zákona, nepovažovalo tento zákon za neopodstatněný, ani za nepřiměřený. Zároveň však přihlédl k rozhodnutí Ústavního senátu Lotyšska ze stejného dne, které mělo v budoucnu zavést časové omezení platnosti zákona.¹¹⁶

S rozhodnutím Velkého senátu pochopitelně Ždanoka spokojená nebyla. Stěžovala si na fakt, že soudci nevyslyšeli její argumenty o tom, že nebyla

---

¹¹¹ 8. Saeimas vēlēšanās, <http://web.cvk.lv/pub/public/27428.html> (staženo 3. 5. 2012).

¹¹² Článek 3 Protokol 1 – Právo na svobodné volby; Článek 10 – Svoboda projevu; Článek 11 – Svoboda shromažďování.

¹¹³ „FIRST SECTION: CASE OF ŽDANOKA v. LATVIA“

¹¹⁴ GRAND CHAMBER JUDGMENT - ŽDANOKA v. LATVIA, *EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS*, 16. března 2006, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=978213&Site=COE> (staženo 3. 5. 2012).

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid.

funkcionářkou Komunistické strany Lotyšska, a že v roce 1991 byla strana legální opoziční silou. Stejně tak byla přesvědčena, že odmítnutí hlasovat pro Deklaraci nezávislosti Lotyšska, bylo legitimním rozhodnutím, které reflektovalo vůli voličů, která byla odlišná od většinového názoru společnosti.¹¹⁷

4.5 Poslankyně Evropského parlamentu

V době rozhodnutí Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva byla Ždanoka již dva roky poslankyní Evropského parlamentu. Zákon, který jí znemožňoval kandidovat ve volbách do Saeimy a místních zastupitelstev, se na volby do Evropského parlamentu nevztahoval. Strana Za lidská práva v jednotném Lotyšsku se v prvních lotyšských volbách do Evropského parlamentu, které se uskutečnily 12. června 2004, umístila na třetím místě se ziskem více než 10 % všech hlasů a Ždanoka se stala jedinou kandidátkou své strany,¹¹⁸ která získala mandát poslankyně Evropského parlamentu.¹¹⁹ Znovu byla zvolena ve volbách v roce 2009 po velmi podobném výsledku jako v roce 2004.¹²⁰

Ždanoka, stejně jako její strana, byla v průběhu devadesátých let odpůrkyní lotyšského členství jak v Evropské unii, tak v Severoatlantické alianci. Ovšem během referenda o vstupu Lotyšska do EU, které proběhlo v roce 2003, již byla pro lotyšské členství v EU. Tento krok byl podle Ždanoky krokem ryze pragmatickým. Již v roce 1993 si uvědomovala, že členství Lotyšska v evropských strukturách by pozitivně ovlivnilo práva menšin. Podle Ždanoky však byla strana Rovnost založena především na ekonomických základech a kompletní integrace Lotyšska do EU by podle závěrů ekonomických specialistů strany znamenala zničení lotyšského průmyslu a zemědělství. Poté, co se Lotyšsko stalo kandidátskou zemí, již však nebylo cesty zpět a podle Ždanoky bylo tedy nutné, aby bylo Lotyšsku ublíženo co nejméně a naopak získalo ze svého členství co nejvíce.¹²¹

---

¹¹⁷ Ždanoka nav apmierināta ar ECT lēmumu Latvijas labā, *LETA*, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/210941-zdanoka_nav_apmierinata_ar_ect_lemumu_latvijas_laba (staženo 3. 5. 2012).

¹¹⁸ Lotyšsko zastupuje v Evropském parlamentu celkem 9 poslanců.

¹¹⁹ Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultāti, http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/eiro.veles_rez04c.sak (staženo 3. 5. 2012).

¹²⁰ 2009. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultāti, http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/eiro9.veles9_rezult.sak (staženo 3. 5. 2012).

¹²¹ „Most stubborn survivor speaks out“

V Evropském parlamentu se Ždanoka stala členkou skupiny Zelených/Evropské svobodné aliance. Dále je místopředsedkyní Delegace ve Výboru pro parlamentní spolupráci EU-Moldavsko a členkou Výboru pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci.¹²² Program strany deklaruje, že „*strana bude na evropské úrovni hájit právo na život, zdravé životní prostředí, svobodu projevu a přesvědčení, právo na vzdělání v rodném jazyce, jakožto nástroje k zachování etnické identity a národní kultury. Strana bude podporovat zrušení statusu neobčanů a zasazovat se o to, aby tito lidé nabyli plného občanství Evropské unie.*“¹²³ Strana se také snaží o sblížení Západu a Východu, podporuje východní rozšiřování Evropské unie a věří v jednotný politický a ekonomický prostor od Lisabonu po Vladivostok.¹²⁴ Pomoci by k tomu podle ní měl zákon, který by uznal ruštinu jako další oficiální jazyk Evropské unie. Ruskou diasporu údajně tvoří 9 milionů obyvatel EU, kteří žijí především v Pobaltí a v zemích východní Evropy.¹²⁵

---

¹²² Tatjana Ždanoka, http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/28619/Tatjana_%7DDANOKA.html (staženo 5. 5. 2012).

¹²³ Partija programmas, *PCTVL*, http://www.pctvl.lv/index.php?lang=lv&mode=party&submode=program&page_id=171 (staženo 5. 5. 2012).

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Andrew Rettman, „Latvia vote poses question on Russian as EU language”, *EU Observer*, 15. února 2012, <http://euobserver.com/851/115269> (staženo 7. 5. 2012).

5 Závěr

Nejviditelnějším rozdílem v původu Rubikse a Ždanoky je jednoznačně období, kdy se narodili a etnický původ. Zatímco Rubiks se narodil v roce 1935 do lotyšské rodiny, Ždanoka se narodila o celých patnáct let později do smíšené rusko-židovské rodiny. Přesto oba dva, každého jinak, ovlivnila druhá světová válka. Rubiks ji zažil jako dospívající chlapec, který na vlastní oči viděl zkázu, jež válka přinášela. Navíc jeho otčím, se kterým vyrůstal od útlého dětství, byl odveden německou armádou a k rodině se vrátil až na samém konci války. Poválečné období míru, které měl spojené se Sovětským svazem a komunismem, mladého Rubikse inspirovalo ke vstupu do komunistické strany. Ždanoka se sice narodila pět let po skončení druhé světové války, ta však výrazně zasáhla její rodinu, jež byla prakticky celá vyvražděna během holocaustu v Lotyšsku.

Válečné zkušenosti bezpochyby ovlivnily rozhodnutí jak Rubikse, tak Ždanoky k angažovanosti v Komunistické straně Lotyšska. Rubiks by se s nadsázkou mohl nazvat „profesionálním politikem – komunistou“, jelikož celý svůj dospělý život zastával nejrůznější pozice a funkce v rámci KSL až do jejího zrušení v roce 1991. Byl přesvědčen, že pouze prostřednictvím socialismu mohou lidé žít ve „*spravedlivém, upřímném a prosperujícím světě, kde vládne mír a porozumění.*“¹²⁶ Krvavé události z ledna 1991, které jsou často přičítány jeho osobě jako prvnímu tajemníkovi KSL a hlavnímu představiteli jejího rigidního křídla, stojí v protikladu jeho slovům o socialistické společnosti. Sám Rubiks ovšem jakoukoliv vinu popírá a domnívá se, že šlo o provokaci ze strany lotyšských nacionalistů.¹²⁷

Na druhé straně Ždanoka se až do konce 80. let nijak politicky neangažovala, přestože byla od svých vysokoškolských studií ve straně. Fakt, že mohla v letech 1982 a 1983 studovat na Západě, konkrétně ve Francii, je však známkou toho, že byla ke komunistickému režimu více než loajální. Jako studované matematicke bylo Ždanoco jasné, že Sovětský svaz v podobě, v jaké byl na konci 80. let, nutně potřebuje ekonomické změny. Nesouhlasila však s perestrojkou, jelikož podle ní sociální a politické změny měly přijít později a nezávisle na změnách ekonomických. Z tohoto důvodu úspěšně kandidovala do Revizní komise KSL, a proto se také angažovala

---

¹²⁶ Viz příloha č. 1.

¹²⁷ Ibid.

v Interfrontu, který byl v jasné opozici k jakýmkoliv nárokům Lotyšska na nezávislost. Kromě ekonomického hlediska vysvětlovala své postoje tím, že se obávala lotyšského nacionalismu, na který, podle jejích slov, doplatila její rodina za druhé světové války, a který byl nebezpečný pro ruskojazyčnou populaci.

Z těchto skutečností se dá vyrozumět, že přestože se oba angažovali ve stejné věci -v boji proti nezávislosti Lotyšska, vedly je k tomu rozdílné pohnutky. Na rozdíl od Ždanoky, od které to, zdá se, byl pragmatický krok z ekonomického a sociálního hlediska, Rubiks bojoval za zachování režimu a státního zřízení, jehož byl ideologickým symbolem.

Aktivita Rubikse ani Ždanoky nic nezměnila na tom, že se Lotyšsko po více téměř 50 letech, kdy bylo součástí Sovětského svazu, osamostatnilo. Oba to však neodradilo od zapojení se do politického života nového státu. Přestože byla většina lotyšské společnosti pro nezávislost na SSSR, určitá její část, především zástupci ruskojazyčné menšiny, byla proti, což zajišťovalo určitou podporu politikům, jako byl právě Rubiks či Ždanoka, také po roce 1991. Neodradily je ani překážky, které jim způsobovala jejich minulost. Rubiks úspěšně kandidoval v parlamentních volbách v roce 1993 z vězení, kde byl za svou protistátní činnost ze srpna roku 1991. Zároveň také neúspěšně kandidoval v prezidentských volbách o dva roky později. Ve vězení strávil celkem šest let, během kterých nezměnil své ortodoxní levicové přesvědčení a po návratu na svobodu se stal předsedou Lotyšské socialistické strany, prakticky „pohrobka“ Komunistické strany Lotyšska.

Ždanoka se vydala cestou ochrany práv a svobod menšin v Lotyšsku. Protože ji lotyšský stát až do roku 1996 neregistroval jako lotyšskou občanku z důvodu špatné dohledatelnosti dokumentů, nemohla se účastnit voleb. Bezpochyby to Ždanoce dodalo větší legitimnost v očích ostatních lidí, kteří se potýkali s podobným problémem. Přestože se profilovala jako levicová politička, národnostní politika pro ni byla vždy nejdůležitější, a tak se často uchýlovala k populistickým krokům, které měly vést ke zlepšení práv menšin. Tento fakt znamenal v roce 2002 rozkol mezi Rubiksem a Ždanokou, ačkoli do této doby spolu jako představitelé levice spolupracovali. Pro Rubikse byla naopak nejdůležitější kritika kapitalismu a buržoazní společnosti, za kterou lotyšskou společnost považoval.

Kromě výše zmíněných konfliktů s lotyšskou justicí bylo jak Rubiksovi, tak Ždanoce v roce 1995 zákonem znemožněno účastnit se voleb do parlamentu a místních zastupitelstev. Tento zákon se vztahoval na všechny členy KSL, kteří byli v jejich

řadách aktivní po 13. lednu 1991 a Ždanoka v této věci v roce 2000 neúspěšně žalovala Lotyšsko u Evropského soudu pro lidská práva. Tento zákon se ovšem nevztahuje na volby do Evropského parlamentu, čehož oba využili, ačkoliv jak Ždanoka, tak Rubiks byli během 90. let odpůrci evropské integrace. Ždanoka však svoji pozici z pragmatických důvodů změnila a ve volbách v letech 2004 a 2009 byla za svou stranu Za lidská práva v jednotném Lotyšsku zvolena do Evropského parlamentu. Zde se, stejně jako na domácí scéně, zabývá ochranou menšin v evropských státech a snaží se skrze Evropskou unii tlačit na Lotyšsko, aby změnilo svou politiku vůči neobčanům. Je nutné podotknout, že Evropská unie je v této věci vůči Lotyšsku velmi kritická a zčásti dává v této věci za pravdu argumentům Ždanoky.

Rubiks euroskeptikem zůstal i po roce 2009, kdy byl zvolen do Evropského parlamentu. Ve svých názorech se nebojí jít až tak daleko, že Evropskou unii nepovažuje za životaschopnou a je přesvědčen, že v podobě v jaké je dnes, není schopna dlouho přežít. Na otázku, co ho vedlo ke kandidatuře, odpověděl, že to byla především touha ukázat všem, co se mu snažili znemožnit zastupovat své voliče v Lotyšsku, že má stále jejich podporu.¹²⁸ V Evropském parlamentu se věnuje zlepšení sociální situace venkova.

Přestože jak Rubiks, tak Ždanoka jsou součástí lotyšské politiky nepřetržitě po celou dobu její existence, Evropský parlament představoval jedinou možnost, jak osobně institucionálně zastupovat své voliče. Toto konstatování jen dokresluje neobvyklost politických kariér obou zkoumaných politiků, kterou provázela celá řada paradoxů, které se tato práce pokusila zachytit.

---

¹²⁸ Viz příloha č. 1.

Summary

In the late 1980s and early 1990s, Latvian politics and society was polarized into two groups, those, who supported the independence of Latvia on Soviet Union, and those, who opposed this idea.

One of the results of these turbulent events was that the representatives of the rigid wing of the Latvian Communist Party, who were actively involved in the party hierarchy after January 13, 1991, were by law refused to run for office and in the national elections of the independent Latvia.

This law, introduced in 1995, affected among others Alfred Rubiks, at the time First secretary of the party, and Tatyana Zhdanok, party member and one of the leaders of the Interfront, anti-independence movement, both currently deputies of the European union. This paradoxical situation, when people, who opposed Latvian independence are now its representatives in the European Union, led author of this bachelor thesis to the idea to analyze and compare political biographies of Rubiks and Zhdanok.

The first chapter of this thesis gives an overview of the above mentioned situation in Latvia at the time of the forthcoming decay of the Soviet Union, when the opposition to the communist regime was established and called for the political and social changes, and how the rigid pro-Soviet powers in Latvia reacted to it.

Political development of each of the politicians is analyzed in separate chronologically ordered chapters. The conclusions of the analyses are compared in the final chapter.

Rubiks, ethnic Latvian, was a marxist-leninist communist in the true sense of the word with first hand experience from practically all the positions within the Latvian Communist party. For the participation in the failed coup d'état of the August, 1991, which was the last attempt of the rigid communists to preserve Soviet Union, he spent 6 years in Latvian prison. He never abandoned the ideas of communism. After the release, he became the head of the Socialistic party of Latvia, which replaced the abolished Latvian Communist party. Since he was banned from participating in the elections in Latvia, in 2009 he successfully ran for the chair of the European Parliament deputy, in spite of his eurosceptic stance.

Tatyana Zhdanok chose the same option, to be elected to the European Parliament, as an instrument to represent her voters. She has been a European

Parliament deputy since 2004. Contrarily to Rubiks, Zhdanok comes from a Jewish-Russian family. This fact, with the leftist perspective of how the economy should be, determined her negative stance towards the social, economic and political demands of the Latvian independence movement. After the independence, the position of the large Russian minority in Latvia, which was superior during the Soviet Union, changed and Zhdanok built her political career on defending the rights of the national minorities, which are according to her point of view violated by Latvia. Zhdanok herself had difficulties in obtaining Latvian citizenship, belonging to the national minority. After being deprived from the right to stand for the election, Zhdanok unsuccessfully sued Latvia at the European Court for Human Rights. At the time of the judgment in 2006, she was already European Parliament deputy for two years. After being eurosceptic during the whole 1990s, her perspective changed and she is currently very active European Parliament deputy, primarily in the issues of national minorities within the European Union and in a closer cooperation between European Union and Russia.

As the research in this bachelor thesis clearly shows, it is evident that despite the similarities that both Rubiks and Zhdanok opposed the independence of Latvia and that both are currently deputies in the European Parliament, their background and political careers is marked with major differences.

Použítá literatura

Primární zdroje

Rozhovory

BACHTEL, John, „Latvia and the Collapse of the USSR: Interview with Alfred Rubiks“, *Political Affairs*, 19. prosince 2009, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://politicalaffairs.net/latvia-and-the-collapse-of-the-ussr-interview-with-alfred-rubiks/>, (staženo 16. 4. 2012).

COLEMAN, Nick, Most stubborn survivor speaks out, *The Baltic Times*, 17. května 2001, <http://www.baltictimes.com/news/articles/4958/> (staženo 1. 5. 2012).

ŠLEISERS, Juris a LIEPNIEKS, Jurgis, Tiramisu ar valsts ienaidnieci, *Santa*, č. 3, (březen 2011): 38 – 43.

VEIDEMANE, Elita, „Kā dzīvo Rubiks 14 gadus pēc puča“, *Vakasas Ziņas*, 20. srpna 2005, <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/54176?ref=theme> (staženo 14. 4. 2012).

VEIDEMANE, Elita, Rubiks: „Manī dominē latviskais moments“, www.nra.lv, 30. července 2009, <http://nra.lv/articles/print.htm?id=27079> (staženo 14. 4. 2012).

Oficiální volební výsledky

Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultāti, http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/eiro.veles_rez04c.sak (staženo 3. 5. 2012).

2009.gada Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultāti, http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/eiro9.veles9_rezult.sak (staženo 3. 5. 2012).

6. Saeimas vēlēšanas, <http://web.cvk.lv/pub/public/27482.html> (staženo 3. 5. 2012).

7. Saeimas vēlēšanās, <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/base.vel7.sa3> (staženo 25. 4. 2012).

8. Saeimas vēlēšanās, <http://web.cvk.lv/pub/public/27428.html> (staženo 3. 5. 2012).

11. Saeimas vēlēšanas, <http://web.cvk.lv/pub/public/30047.html> (staženo 27. 4. 2012).

Stranické dokumenty – primární

Latvijas Sociālistiskās partijas priekšvēlēšanu programma, <http://web.cvk.lv/pub/public/27759.html> (staženo 3. 5. 2012).

Latvijas Socialistiskās partijas programma (Rīga, 2009), http://www.latsocpartija.lv/lapas_lv/dokumentu.html (staženo 27. 4. 2012).

Partija programmas, PCTVL,

http://www.pctvl.lv/index.php?lang=lv&mode=party&submode=program&page_id=171
(staženo 5. 5. 2012).

Zákony a rozhodnutí soudů

Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu,
kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības <http://www.likumi.lv/doc.php?id=77481>
(staženo 28. 4. 2012).

Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums,
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=57839> (staženo 16. 4. 2012).

Saeimas vēlēšanu likums, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=35261> (staženo 27. 4. 2012).

FIRST SECTION: CASE OF ŽDANOKA v. LATVIA, EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, 17. června 2004,
http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CE8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.londonmet.ac.uk%2Flibrary%2Fm35818_24.doc&ei=scS1T5HMBsmU0QXIyv3FCg&usg=AFQjCNH4gP2L3HRgITXy9u0DN_SbjQ9bpA
(staženo 3. 5. 2012).

GRAND CHAMBER JUDGMENT - ŽDANOKA v. LATVIA, EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, 16. března 2006,
<http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=978213&Site=COE> (staženo 3. 5. 2012).

Ostatní

Latvijas Republikas 6.Saeimas ārkārtas sesijas sēde 1996.gada 18.jūnijā, *Saeima*,
http://www.saeima.lv/steno/st_96/st1806.html (staženo 16. 4. 2012).

Latvijas Republikas Augstākās Padomes pirmās sesijas 4. sēde, *Saeima*,
http://saeima.lv/steno/AP_steno/1990/st_900504v.htm (staženo 10. 3. 2012).

Report: Presidential Elections and Independence Referendums in the Baltic States, The Soviet Union and Successor States: A Compendium of Reports 1991 – 1992, 7 – 15.

Sekundārní zdroje

Knihy

BĒRZS, Arnolds, Sarkanie Burbuļi: Pretvalstisko *sabiedrisko aktivitāšu hronika 1988 – 1998* (Rīga: Domas spēks, 2011), 557 s.

BLEIRE, Daina, *Latvija 1985. – 1996. gadā, Notikumu hronika* (Rīga: N.I.M.S, 1996), 136 s.

BLŪZMA, Valdis, et al., eds., *Regaining Independence: Non-Violent Resistance in Latvia 1945 – 1991* (Rīga: Latvian Academy of Science, 2009). 672 s.

JUBULIS, Mark A., *Nationalism and Democratic Transition, The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia* (Lanham: University Press of America, 2001), 416 s.

LAPSA, Lato; METUZĀLS, Sandris; JANČEVSKA, Kristīne, *Mūsu Vēsture: 1985 – 2005*, (Rīga: Atēna, 2007), 493 s.

LIEVEN, Anatol, *The Baltic Revolution, Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence* (New Heaven and London: Yale University Press, 1997), 454 s.

PABRIKS, Artis a PURS Aldis, „Latvia: The Challenges of Change“, in *The Baltic States, Estonia, Latvia and Lithuania*, ed. David J. Smith et al. (Abingdon: Routledge, 2002), s. 1 – 168.

PLAKANS, Andrejs, *The Latvians, A Short Story* (Stanford: Hoover Institutions Press, 1995), 257 s.

SMITH, Graham, *The Nationalities Question in the Post-Soviet States* (London: Longman, 1996), 534 s.

ŠVEC, Luboš, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996), 243 s.

Internetové články

EFRON, Sonni, Latvian Court Convicts Communist in Failed Coup: Justice: Ex-leader of party sentenced to eight years for backing attempt to overthrow Gorbachev, *Los Angeles Times*, 28. července 1995, http://articles.latimes.com/1995-07-28/news/mn-28954_1_communist-party (staženo 14. 4. 2012).

LASE, Inta, „Rubiku izlaiž no cietuma“, *Diena*, 6. listopadu 1997, <http://www.diena.lv/arhivs/alfredu-rubiku-izlaiz-no-cietuma-10020363> (staženo 16. 4. 2012).

LOČMELE, Nellija, Rubiks aicina aktīvi darboties „buržuāziski demokrātiskā republikā“, *Diena*, 16. února 1998, <http://www.diena.lv/arhivs/rubiks-aicina-aktivi-darboties-burzuaziski-demokratiska-republika-10026984> (staženo 25. 4. 2012).

LOČMELE, Nellija, „Tatjana Ždanoka nevar būt deputāte“, *Diena*, 16. února 1999, <http://www.diena.lv/arhivs/tatjana-zdanoka-nevar-but-deputate-10400715> (staženo 3. 5. 2012).

PEACH, Gary, Eastern outsider, *European Voice*, 29. března 2012, <http://www.europeanvoice.com/article/imported/eastern-outsider/74013.aspx> (staženo 1. 5. 2012).

RETTMAN, Andres, Latvia vote poses question on Russian as EU language, *EU Observer*, 15. února 2012, <http://euobserver.com/851/115269> (staženo 7. 5. 2012).

SPRŪDIS, Viesturis, Politiskie pretinieki. Interfornte un Tautas fronte, *Latvijas Avīze*, 13. ledņa 2005. dostupné:
<http://www.apollo.lv/portal/news/articles/38695/gallery/1/article#image> (staženo 10. 3. 2012).

ŠIROVS, Pāvels, „Kommersant Daily: Rubiks var pārcelties uz Maskavu“, *Diena*, 4. února 1998, <http://www.diena.lv/arhivs/kommersant-daily-rubiks-var-parcelties-uz-maskavu-10026119> (staženo 25. 4. 2012).

Alfrēds Rubiks gatavs kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās, *LETA*, 16. rījna 2005, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/alfreds-rubiks-gatavs-kandidet-eiropas-parlamenta-velesanas.d?id=12527389> (staženo 27. 4. 2012).

AFTER THE COUP; The Gorbachev Account: A Coup 'Against the People, Against Democracy', *The New York Times*, 23. srpna 1991, <http://www.nytimes.com/1991/08/23/world/after-the-coup-the-gorbachev-account-a-coup-against-the-people-against-democracy.html?pagewanted=all&src=pm>, (staženo 16. 4. 2012).

Rubiks: PCTVL sevi ir izsmēlusi, *LETA*, 13. kvētna 2003, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/rubiks-pctvl-sevi-ir-izsmelusi.d?id=5387586> (staženo 27. 4. 2012).

Ždanoka nav apmierināta ar ECT lēmumu Latvijas labā, *LETA*, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/210941-zdanoka_nav_apmierinata_ar_ect_lemumu_latvijas_laba (staženo 3. 5. 2012).

Stranické dokumenty – sekundární

Alfrēds Rubiks, Eiropas Parlamenta Informācijas birojs Latvijā, http://www.europarl.lv/view/lv/Latvijas_deputati_EP/Alfreds_RUBIKS.html;jsessionid=36662511181EA985BA46F2E2FFD95EAB (staženo 16. 4. 2012).

LSP Dibināšanas vēsture, *Latvijas socialistiskā partija*, http://www.latsocpartija.lv/lapas_lv/vesture.html (staženo 27. 4. 2012).

Priekšsēdētājs – Alfrēds Rubiks, *Latvijas socialistiskā partija*, http://www.latsocpartija.lv/lapas_lv/priekssedetajs.html (staženo 14. 4. 2012).

Tatjana Ždanoka, *European Parliament*, http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/28619/Tatjana_%7DDANOKA.html (staženo 5. 5. 2012).

Tatjana Ždanoka, PCTVL valdes līdzpriekšsēdētāja, Eiroparlamenta deputāte, PCLTV, http://www.pctvl.lv/?lang=lv&mode=people&submode=leaders&cv_id=2 (staženo 3. 5. 2012).

Vēsture, *Latvijas Cilvēktiesību komiteja*, <http://www.lhrc.lv/index.php?lang=lv&mendes=men4#textbegin> (staženo 3. 5. 2012).

Vēsture, *PCTVL*,
http://www.pctvl.lv/index.php?lang=lv&mode=party&submode=history&page_id=87
(staženo 3. 5. 2012).

Ostatní

APINIS, Pēteris, *Latvijas valsts 90 gadu* (Rīga: Medicīnas apgāds. 2008). 45 s.,
dostupné: <http://www.apinis.lv/books/LV%2090%20WEB/Sakums.pdf> (staženo 10. 3. 2012).

MUIŽNIEKS, Nils, „Russians in Latvia – History, Current Status and Prospects“
přednáška na univerzitě v Tübingenu, 8. listopadu 2004), dostupné:
<http://www.am.gov.lv/en/policy/4641/4642/Muznieks/> (staženo 10. 3. 2012).

Augusta puča notikumi, *Latvijas valsts arhīvs*,
<http://www.itl.rtu.lv/LVA/index3.php?id=1142>, (staženo 16. 4. 2012).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Autorův rozhovor s poslancem Evropského parlamentu Alfrédsem Rubiksem v originálním lotyšském jazyce. (Otázky byly zaslány 27. 3. 2012, odpovědi byly obdrženy 19. 4. 2012)

Příloha č. 2: Český překlad výše zmíněného rozhovoru.

Přílohy

Příloha č. 1: Autorův rozhovor s poslancem Evropského parlamentu Alfrēdsem Rubiksem v originálním lotyšském jazyce.

Intervija ar Alfrēdu Rubiku

Jan Meissner (JM): Kā es esmu lasījis, Jūs nākat no Daugavpils, no senas latviešu komunistu ģimenes. Kādā mērā ģimenes vide ietekmēja Jūsu politisko karjeru un ideoloģiju, kuru Jūs pārstāvat? Vai Jūsu ģimene tika represēta neatkarīgās Latvijas valstī, fašisma vai padomju sistēmas laikā?

Alfrēds Rubiks (AR): Ja, esmu dzimis Daugavpilī, bet ģimenē nekad neviens nav bijis komunistiskās partijas biedrs. Esmu pirmais visā ģimenes dinastijā, kas kļuva par partijas biedru. Ģimenē pa vīriešu līniju bija dzelzceļnieki (tēvs un patēvs), viens no vectēviem bija strādnieks Daugavpils lokomotīvu depo, otrs bija lauksaimnieks. Ģimene nekad netika represēta.

***

JM: Par savām aktivitātēm 1991. gadā, Jūs vēlāk tikāt notiesāts uz 8 gadiem cietumā. Vai Jūs vēl joprojām aizstāvat viedokli, ka Latvijas atdalīšanās no PSRS bija pretlikumīgs akts, kuram nevajadzēja notikt?

Vai PSRS bija, jūsuprāt, dzīvotspējīga? Kā Jūs šodien vērtējat 1991. gada janvāra notikumus?

AR: Jā, es joprojām uzskatu, ka Latvija no PSRS atdalījās pretlikumīgi: Latvijas PSR Augstākās Padomes deputāti 1991.g. tika ievēlēti uz PSRS un Latvijas PSR Konstitūciju pamata. Bet pēc tam pārkāpa Konstitūciju un nobalsoja par 1940.gada buržuāziskās Latvijas atjaunošanu ārpus PSRS. Par to balsoja 138 no 201 LPSR tautas deputāta. 1991.g. 6.septembrī PSRS prezidents M.Gorbačovs tikpat nelikumīgi parakstīja lēmumu par Latvijas izstāšanos no PSRS. Tādu lēmumu vajadzēja pieņemt PSRS Augstākajai Padomei vai PSRS Tautas deputātu kongresam.

PSRS bija dzīvotspējīga. Tā tika sagrauta mērķtiecīgi ar pašas kolaborantu pūlēm, kuru priekšgalā bija valsts prezidents M.Gorbačovs, A.Jakovļevs, E.Ševarnadze, B.Jeļcins. Punktu pielika B.Jeļcina, L.Kravčuka, S.Šuškeviča Belovežas gāršā (Baltkrievija) pieņemtais absolūti nelikumīgais akts par PSRS pastāvēšanas izbeigšanu.

Nezinu par kādiem 1991.g. janvāra notikumiem Jūs interesējaties.

Ja runa iet par apšaudi pie Latvijas Iekšlietu ministrijas, tad esmu pārliecināts ka tā bija provokācija, kuru sarīkoja kāds „trešais spēks”, kas vēlējās destabilizēt situāciju Latvijā. Līdz šai dienai vainīgie vai ierētnieki nav atrasti. PSRS beidza pastāvēt un šos notikumus neviens neizmeklē. Latvija neizmeklē, manuprāt, tādēļ ka nevēlas atklāt savu „brīvības cīņtāju nopelnus” šajos notikumos.

Ja runa iet par notikumiem Viļņā (Lietuvā), tad ar to izpēti neesmu nodarbojies.

***

JM: Atšķirībā no daudziem padomju Latvijas pārstāvjiem, Jūs palikat augstā politikā, un esat palicis uzticīgs sociālisma ideāliem. Kādas ir Jūsu domas šajā sakarā?

AR: Nekad neesmu bijis nodevējs, pirmkārt, un, otrkārt, es tiešām ticu, ka cilvēki var dzīvot taisnīgākā, godīgākā un pārtikušākā pasaulē, kur valda miers, satiecība un tautu draudzība. Kapitālistiskā iekārta to visu nodrošināt nespēj jau pēc savas būtības. Sabiedriskā iekārta, kas spēj nodrošināt taisnīgāku un labāku dzīvi visiem iedzīvotājiem ir sociālistiskā iekārta. Tā bija un paliek mana politiskā pārliecība.

Par to vienā no savām grāmatām, kas pirmajā metienā iznāca Latvijā ar nosaukumu „Голосовали цветами”, un otrajā metienā iznāca Krievijā ar nosaukumu „Отечество – боль моя”. Abas rakstītas krievu valodā, lai būtu pieejamas plašākam lasītāju lokam. (Nosūtu vienu no tām arī Jums. Lasiet.)

***

JM: Latvija un tās attīstība pēc PSRS sabrukuma. Vai tas ir piemērs veiksmīgai pārejai no bijušā režīma un centrāli plānotas ekonomikas uz demokrātiju un tirgus ekonomiku?

AR: Vienīgais pozitīvais moments ir tas, ka izdevās šo apvērsumu parveikt bez lielas asins izliešanas un pilsoņu kara. Kopumā šie notikumi Latvijai izmaksāja dārgi šī vārda tiešā nozīmē. Tika iznīcināta visa tautsaimniecība. Lauksaimnieciskās ražošanas apjoms krīta par 50 procentiem, rūpnieciskā ražošana – par 40 procentiem. Pa 20 gadiem tautsaimniecība nav atkopusies un pirmssabrukuma līmeni nav atjaunojusi. Latvija ir zaudējusi iedzīvotājus no 2,63 milj. līdz 2 miljoniem.

Latvijas piemērs ir stāsts par to, kā izlaupīt un noplicināt valsti, izdzīt no valsts tās iedzīvotājus.

***

JM: Kāda bija Jūsu attieksme pret Latvijas iestāšanos ES?

AR: Es biju un paliku eiroskeptikis.

Latvija iestājās ES nesagatavota un pašu iestāšanos uzskatīja par mērķi nevis līdzekli kādu mērķu sasniegšanai. Tas bija kļūdaini uzstādījums.

***

JM: Ar likumu Jums aizliegts kandidēt vēlēšanās. Vai Jūs nekad neesat domājis iesniegt sūdzību par Latviju Eiropas cilvēktiesību tiesā, kā to darīja Tatjana Ždanoka 2000. gadā? Ja nē, kāpēc?

AR: Es to nevarēju izdarīt, jo Latvija nebija parakstījusi attiecīgus dokumentus. Tos Latvija parakstīja, kad beidzās termiņš, kura laikā es drīkstēju griezties Eiropas cilvēktiesību tiesā.

***

JM: Pašreiz Jūs esat Eiropas parlamenta deputāts. Vai kandidējot uz Eiropas parlamentu, Jūs to uzskatījāt par vienīgo iespēju kā iesaistīties Latvijas politiskajā dzīvē vai tomēr tas bija mēģinājums uzzināt, cik vēlētāju tic Jūsu politikai?

AR: Kandidēšana uz Eiropas parlamentu nebija mēģinājums „iestāties Latvijas politiskajā dzīvē”, kā Jūs jautājat, jo tajā dzīvē es esmu bijis vienmēr.

Par vēlētāju ticību man nekad neesmu šaujies. Man gribējās to parādīt tiem, kas cenšas visiem spēkiem mani neievērot. To es pierādīju.

***

JM: Kāds ir Jūsu viedoklis par Eiropas savienību un ko Jūs redzat kā tās eksistences galveno problēmu?

AR: Eiropas Savienība, tāda kāda tā ir šodien, ilgi neizturēs. To plosa daudzas un dziļas antagoniskas iekšējas un ārējas pretrunas. Galvēna problēma – nespēja savietot valstu nacionālās intereses ar kopienas interesēm par ko nepārtraukti runā Eiropas Savienības augsta ranga vadītāji.

***

JM: Kāda perspektīva ir Latvijai Eiropas savienībā un kādā veidā Jūs piedalīties Latvijas interešu aizstāvēšanai?

AR: Latvijai Eiropas Savienībā ir uzticīga kalpa nevis saimnieka loma, un tāda tā būs vienmēr, kamēr pastāvēs šī valstu kopa.

Es, pēc likuma, aizstāvu ne vis Latvijas valsts, bet tikai savu vēlētāju intereses. Lietoju visas Eiropas likumos paredzētās formas un metodes. Tomēr Eiropas Savienība nav radīta mazo valstus interešu aizstāvēšanai un mazo ekonomiku uzplaukumam, tā radīta lielkapitāla interesēs. Tas arī notiek.

***

JM: Vai Jums ir priekšstats par to, kādas nacionalitātes pārstāvji ir Jūsu vēlētāji? Vai Jūsu politika spēj uzrunāt arī jauno paaudzi?

AR: Es savus vēlētājus pēc nacionalitātes neizšķiroju un tādu analīzi neesmu veicis. Mana politika spēj uzrunāt jauniešus. Par to pārliecinātos tiekoties ar studentiem un citas jauniešu auditorijās. Par manām idejām arī turpmāk balsos arvien vairāk jauniešu.

Příloha č. 2: Český překlad výše zmíněného rozhovoru.

Rozhovor s Alfrēdsem Rubiksem

Jan Meissner (JM): Jak jsem se dočetl, tak pocházíte Daugavpilsu, ze staré lotyšské bolševické rodiny. Do jaké míry rodinné prostředí ovlivnilo Vaši politickou dráhu a ideologii, kterou zastáváte? Byla Vaše rodina terčem represí ze strany meziválečného státu, fašismu či sovětského systému?

Alfrēds Rubiks (AR): Ano, narodil jsem se v Daugavpilsu, ale v mé rodině nebyl nikdo členem komunistické strany. Byl jsem prvním členem rodiny, který se stal členem komunistické strany. Mužská linie rodiny (otec a otčím) spojila svůj život s železnicí. Jeden z dědů byl pracovníkem v depu lokomotiv v Daugavpilsu, druhý byl zemědělec. Rodina nebyla nikdy vystavena represím.

***

JM: Za svoje protistátní aktivity v roce 1991 jste byl později odsouzen k osmi letům vězení. Zastáváte názor, že k samostatnosti Lotyšska na SSSR nemělo dojít, a že šlo o protiprávní jednání, až do dnešní doby? Byl podle Vás SSSR životaschopný? Jak se zpětně díváte na události 13. ledna 1991?

AR: Ano, stále se domnívám, že se Lotyšsko od Sovětského svazu oddělilo nezákonně. V roce 1990 byli poslanci zvoleni do Nejvyššího sovětu na základě Ústavy Sovětského svazu a Lotyšské sovětské socialistické republiky. Poté ovšem porušili ústavní zákony tím, že hlasovali pro obnovení buržoazního Lotyšska z roku 1940. Pro to hlasovalo 138 z 201 poslanců. Taktéž nezákonně potom 6. září podepsal prezident SSSR Michail Gorbačov zákon o odtržení Lotyšska. Takovýto zákon mohl ovšem přijmout pouze buď Nejvyšší sovět Sovětského svazu, nebo Sjezd lidových poslanců Sovětského svazu. Sovětský svaz byl životaschopný. Byl však zničen cílenou snahou skupiny kolaborantů, kterou vedl prezident Michail Gorbačov, Alexander Jakovlev, Eduard Shevarnadze, Boris Jelcin. Tato snaha byla dokončena v Bělorusku, v Bělověžském pralese, kde Boris Jelcin, Leonid Kravčuk a Stanislav Šuškevič podepsali naprosto nezákonný dokument, který znamenal konec Sovětského svazu.

Nevím, o jakých událostech z ledna 1991 mluvíte.

Pokud mluvíte o střelbě u lotyšského ministerstva vnitra, tak jsem přesvědčen, že šlo o provokaci vedenou jakési „třetí síly“, která se snažila destabilizovat situaci v Lotyšsku. Do dnešního dne nebyli viníci dopadeni. Sovětský svaz se rozpadl a nikdo se dále

nevěnoval vyšetřování. Lotyšsko, se podle mého názoru dostatečně nevěnuje vyšetření těchto událostí, jelikož nemá zájem odhalit „úspěchy svého boje za svobodu“ během tohoto incidentu.

Pokud mluvíte o událostech ve Vilniusu, tak studiem těchto událostí jsem se nezabýval.

***

JM: Na rozdíl od mnoha jiných představitelů sovětského Lotyšska jste zůstal věrný socialistickým ideálům. Jak se na tuto skutečnost díváte?

AR: Zaprvé, nikdy jsem nebyl zrádce, a zadruhé, já opravdu věřím, že lidé mohou žít v upřímnějším, šťastnějším a prosperujícím světě, kde vládne mír, shoda a přátelství mezi národy. V kapitalistické společnosti těchto cílů není možné dosáhnout, jelikož kapitalismus toto ze své podstaty neumožňuje. Lidskou společností, která je schopná zajistit lidem spravedlivější a lepší život, je ta socialistická. To bylo a nadále zůstává mým politickým přesvědčením.

O tomto tématu hovoří dvě z mých knih. Jedna ve svém prvním vydání vyšla v Lotyšsku pod názvem *Голосовали цветаму (Hlasovali květinami, pozn. autora)*, zatímco druhá vyšla pod názvem *Отечество – боль моя (Moje vlast – moje bolest, pozn. autora)* v Rusku. Obě byly napsány v ruském jazyce, aby si je mohla přečíst širší čtenářská obec. (Jednu z nich pošlu také Vám. Přečtěte si ji.)

***

JM: Lotyšsko a jeho vývoj po rozpadu SSSR. Je to příklad úspěšného přechodu od bývalého režimu a centrálně plánované ekonomiky k demokracii a tržnímu hospodářství?

AR: Jediným pozitivním momentem je to, že se to podařilo bez většího krveprolití a občanské války. Celkově však tyto události přišly Lotyšsko draho, v tomto případě doslova. Celé hospodářství bylo zničeno. Objem zemědělství klesnul o 50 %, průmyslová výroba pak o 40 %. Za 20 let se hospodářství nevzpamatovalo a jeho úroveň stále nedosahuje úrovně před rozpadem SSSR. Počet obyvatel v Lotyšsku se snížil z 2,63 milionů na současné 2 miliony.

Lotyšský příklad je ukázkou jak okrást a pošlapat stát, a jak vypudit svoje obyvatele.

***

JM: Jak jste se stavěl ke snahám Lotyšska o vstup do EU a jeho úspěšné kandidatuře?

AR: Byl jsem a zůstávám euroskeptikem. Lotyšsko vstoupilo do Evropské unie nepřipraveno. Samotný vstup se stal cílem, aniž by byly připraveny jakékoliv další kroky. To byla chyba.

***

JM: Zákonem je Vám znemožněna účast při volbách v Lotyšsku. Neuvažoval jste někdy o podání žaloby na Lotyšsko k Evropskému soudu pro lidská práva, jako to učinila Tatjana Ždanoka v roce 2000? Pokud ne, jaké Vás k tomu vedly důvody?

AR: Já jsem to nemohl udělat, protože Lotyšsko nepodepsalo příslušné dokumenty. Podepsalo je až po termínu, během kterého jsem se mohl obrátit na Evropský soud pro lidská práva.

***

JM: V současné době jste poslancem v Evropském parlamentu. Bral jste kandidaturu do EP jako jedinou možnost, jak se podílet na politickém životě Lotyšska a možná také jako možnost zjistit, kolik voličů stále věří Vaší politice?

AR: Moje kandidatura do Evropského parlamentu nebyla snahou „zapojit se do politického života Lotyšska“, jak jste se ptal, jelikož součástí politického života v Lotyšsku jsem byl vždy.

O důvěře voličů v mou politiku jsem nikdy nepochyboval. To jsem chtěl dokázat všem těm, kteří se nejrůznějšími způsoby snažili tuto skutečnost ignorovat. To se mi povedlo.

***

JM: Jaký je Váš názor na Evropskou unii a co vidíte jako hlavní problém její existence?

AR: Evropská unie, v současné podobě, dlouho nevydrží. Rozděluje ji příliš mnoho hlubokých vnitřních a vnějších rozporů. Hlavním problémem je neschopnost propojit národní zájmy s těmi společnými, přestože právě o nich neustále mluví nejvyšší představitelé unie.

***

JM: Jakou perspektivu má Lotyšsko v Evropské unii a jakým způsobem se účastníte realizace lotyšských zájmů?

AR: Lotyšsko má v Evropské unii pozici spolehlivého služebníka, a ne rovnocenným partnerem. Takto to zůstane, dokud bude existovat Evropská unie.

V souladu se zákonem nezastupuji zájmy celého Lotyšska jako takového, ale pouze zájmy svých voličů. K tomu používám všechny zákonné prostředky Evropské unie. Nicméně Evropská unie nebyla vytvořena zájmy malých států a ekonomik, ale naopak byla ustanovena k hájení velkých a silných ekonomik. A to se také děje.

***

JM: Máte představu, jaká je národnostní skladba vašich voličů? Dokáže Vaše politika oslovit také mladou generaci?

AR: Svoje voliče podle národností nerozlišuji a ani jsem si takovou analýzu nikdy nedělal. Moje politické názory oslovují také mladé lidi. Tuto skutečnost si ověřuji při setkáních se studenty a jinými mladými lidmi. Moje myšlenky podporuje stále více mladých lidí.